

”Ääni rahisee kuin vanha kideradio”

Internetiä koskeva uutisointi

Helsingin Sanomissa vuosina 1993–1995

Ahto Apajalahti

Kandidaatintutkielma

6. toukokuuta 2012

Ohjaaja: Mirkka Lappalainen

Opponentti: Mika Salonsaari

Suomen ja Pohjoismaiden historia

Filosofian, historian, kulttuurin

ja taiteiden tutkimuksen laitos

Helsingin yliopisto

Sisällys

1.	Johdanto	1
1.1.	Tutkimuksen tausta	1
1.2.	Internet ilmestyy julkiseen keskusteluun	3
1.3.	Lähteet ja tutkimuskysymykset	5
2.	Internet yhteisöjen ja yksilön palveluksessa	9
2.1.	Tutkijat ja opiskelijat	9
2.2.	Kirjastot ja koulut	12
2.3.	Viranomaiset ja järjestöt	16
2.4.	Viihdettä, keskustelua ja tiedonhakua	19
3.	Internet ja yhteiskunta	21
3.1.	Verkkorikollisuus	21
3.2.	Tekotodellisuutta ja teledemokratiaa	22
3.3.	Internet-markkinat avautuvat	26
3.4.	Kuka kirjoitti ja kenestä kirjoitettiin?	29
4.	Johtopäätökset	32
	Lähteet ja kirjallisuus	34

Tämän teoksen käyttöoikeutta koskee Creative Commons Nimeä-Epäkaupallinen
1.0 Suomi -lisenssi: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/1.0/fi/>.

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen tausta

Tutkimus käsittelee Internetiä koskevia artikkeleita Helsingin Sanomissa vuosina 1993–1995. Tarkastelen millaisena kulttuurisena ilmiönä Internet näyttäytyi Helsingin Sanomien perusteella. Internet on merkittävästi suomalaisten arkipäivään kahden viime vuosikymmenen aikana vaikuttanut teknologia, joka mahdollistaa monenlaisten palvelujen luomisen. Käsitteillä Internetin luonteesta sekä sen palveluiden hyödyistä ja haitoista on vaikutusta aina arkielämän ratkaisuihin poliittiseen päätöksentekoon. On tärkeää tutkia, millaisia tapahtumia ja näkökulmia Internetiä koskevassa uutisoinnissa on erityisesti ollut esillä, ja millaisessa vuorovaikutuksessa lehdistö on ollut muun yhteiskunnan kanssa Internetistä uutisoidessaan.

Tietokoneiden väliseen yhteydenpitoon, *datasiirtoon*, tarkoitettujen tietoverkkojen historia alkaa 1960-luvulta, jolloin ne olivat sotilasorganisaatioiden ja kansainvälisen tutkijayhteisön käyttämiä tiedonsiirto- ja yhteydenpitovälineitä.¹ Verkoista muodostui 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa myös julkisen keskustelun areenoita esimerkiksi sähköpostiin pohjautuvien keskusteluryhmien (engl. *newsgroups*, suomeksi usein *uutisryhmät* tai *nyyssit*) myötä. Ne mahdollistivat sen, että suuri määrä ihmisiä pystyi lukemaan toisten viestejä ja vastaamaan niihin siten, että viesti välittyi kaikille. Uutisryhmäkeskusteluja on käyty Suomessa ainakin vuodesta 1985 alkaen.²

Internet oli aluksi vain yksi monista tietoverkoista, eikä se saavuttanut hegemonista asemaa ennen kuin 1990-luvun puolivälistä alkaen. Eri tutkijayhteisöillä oli omia verkkoja, jotka eivät olleet yhteydessä Internetiin, mutta toimivat teknisesti vastaavalla tavalla. Internet syntyi 1980-luvulla, kun tutkijayhteisöjen verkkoja alettiin yhdistää toisiinsa. Esimerkiksi suomalaisten yliopistojen FUNET-verkko yhdistettiin Internetiin vuoden 1988 lopussa.³

---

1 Saarikoski et al. 2009, 18–19, 25–27.

2 Saarikoski et al. 2009, 92.

3 Saarikoski et al. 2009, 91–92.

Internetistä tuli kuluttajia ja yrityksiä erityisesti kiinnostava verkko *World Wide Webin* (WWW) kehittämisen myötä 1990-luvun alussa. WWW-sivuilla voitiin näyttää monipuolisesti muotoiltua tekstiä, grafiikkaa, kuvia ja jopa ääntä ja videokuvaa. Linkkien avulla oli helppoa liikkua WWW-sivulta toiselle. Samaan aikaan Internet-yhteyksien tiedonsiirtonopeudet kasvoivat. Vuodet 1993 ja 1994 olivat käännteentekeviä. Silloin julkaistiin suurelle yleisölle WWW-sivujen katsomiseen tarkoitettut Mosaic- ja Netscape-selainohjelmat ja Internet-yhteydet tulivat laajasti kuluttajien saataville.⁴

Nykyään Internetin mielletään yleisesti tarkoittavan selainohjelmalla katseltavia verkkosivustoja. Internet koostuu kuitenkin useista palveluista, joista verkkosivut eli WWW on vain yksi. Toinen suosittu palvelu on sähköposti, jota usein käytetäänkin selaimesta erillisellä sähköpostiohjelmalla. Erillisellä ohjelmalla voi myös käyttää esimerkiksi nykyään lähinnä verkkosivustojen ylläpitäjien hyödyntämää FTP-tiedodostonsiirtomenetelmää sekä pikaviestinjärjestelmä IRC:iä. IRC on vuonna 1988 kehitetty reaaliaikainen chat-palvelu, jossa keskustelua käydään keskustelukanavilla. Yhdellä kanavalla voi olla yhtäaikaan satojakin ihmisiä. IRC oli keskusteluryhmien ohella merkittävä varhainen julkisen keskustelun väline Internetissä.⁵

Valtiovalta ja yritykset olivat liikkeellä omine verkkohankkeineen ennen Internetin yleistymistä. Helsingin puhelinyhdistyksen Infotel ja valtiollisen Posti- ja telelaitoksen TeleSampo olivat 1980-luvun lopulla perustettuja verkkoja, joihin tuotettiin erilaisia hyödyllisiä palveluita käyttäjille, verkkopankkiyhteyksistä sähköpostiin. Niiden asiakaskuntaa olivat pääasiassa yritykset. TeleSampo ja Infotel yhdistettiin liikenneministeriön johdolla TELMO-verkoksi, josta oli tarkoitus kehittää Yleinen Tietoverkko. Ajatuksen esikuvana oli menestyksekkäs ranskalainen Minitel, jolla oli 11 miljoonaa käyttäjää huippuvuonna 1993.⁶

Näiden verkkojen avulla pääsi vastaavanlaisiin palveluihin kuin Internetissä myöhemmin, mutta niissä ei voinut esittää grafiikkaa, ääntä ja videota monipuolisesti, toisin kuin Internetissä WWW:n myötä. Lisäksi niitä kehitettiin yritys- ja valtiovetoisesti, eikä tavallisilla käyttäjillä ollut samanlaisia mahdollisuuksia luoda itse sisältöjä ja palveluita kuin Internetissä. Internetin yleistyminen merkitsi TELMO-

4 Saarikoski et al. 2009, 26, 98–102.

5 Saarikoski et al. 2009, 94–95.

6 Saarikoski et al. 2009, 86–89.

verkolle joutumista altavastaajaksi ja Yleisen Tietoverkon idea toteutuikin Internetin kautta. Kilpailevat verkkoprojektit suljettiin Suomessa lopullisesti kuitenkin vasta vuonna 2004.⁷

1.2. Internet ilmestyy julkiseen keskusteluun

Sekä tietoverkkoteknologia että tulevaisuudenkuvat joka kodin päätteestä, jolla pääsisi käsiksi tietoon, palveluihin ja viihteeseen, olivat esiintyneet suomalaisessa julkisessa keskustelussa ainakin 1970-luvun alusta lähtien. Tietoverkkoja käsiteltiin sekä yleisissä tiedotusvälineissä että alan erikoislehdissä, kuten Posti- ja lennätinlaitoksen *Puhelin* sekä tietokonelehdet *Abacus* ja *ATK:n tietosanommat*. 1970-luvun alun julkisessa keskustelussa uumoiltiin yleisen tietoverkon syntyvän 1980-luvulla.⁸

Keskustelu keskittyi tuolloin paljolti television käyttömahdollisuuksien laajentamiseen. Televisioonhan oli tuolloinkin mahdollista liittää erilaisia ominaisuuksia, joista toteutettiin teksti-tv vuonna 1981. Televisiosta kaavailtiin joka kodin mediakeskusta, jolla olisi voitu olla yhteydessä myös tietoverkkoihin.⁹ Kun Internet tuli tavallisten kuluttajien saataville ja sitä koskeva keskustelu yleistyi vuosina 1993–1995, asettui tuo keskustelu osaksi laajempaa tietoverkkoja sekä vuorovaikutteista mediaa käsittelevää keskustelua. Kyse ei siis ollut tiedotusvälineille eikä yleisölle täysin vieraasta teknologiasta tai palvelukonseptista.

Helsingin Sanomissa on kaksi Internetiä koskevaa hajamainintaa jo vuosilta 1990–1991, mutta vasta vuonna 1993 niitä alkoi olla säännöllisesti (taulukko 1). Internetin tulosta julkiseen keskusteluun laajemminkin kertoo se, että Helsingin Sanomien listatessa 2.1.1994 edellisenä vuonna suomen kieleen rantautuneita uudissanoja sai myös Internet seuraavanlaisen määritelmän: "Internet. Kansainvälinen, lähinnä tiedeyhteisön käyttämä sähköpostiverkko."¹⁰

⁷ Saarikoski et al. 2009, 89–90.

⁸ Saarikoski et al. 2009, 37–38, 84–85.

⁹ Saarikoski et al. 2009, 79. Laajemmin 73–86.

¹⁰ Nousiainen, Anu. *Jess! Täsmäelvytys, ubikinoosi ja nöösi – taas saatiin suomeen uusia sanoja*. HS 2.1.1994.

Helsingin Sanomat ei ilmeisesti tullut Internetiä koskevaan keskusteluun jälkijunassa. Internetiä koskevien artikkeleiden yleistymisen näkyi myös tietokoneharrastajien MikroBitti-lehdessä vuosina 1994–1995.¹¹ Myös esimerkiksi Valituissa paloissa käsiteltiin Internetiä ja lehden on arvioitu kansainvälisesti olleen merkittävä vaikuttaja Internet-tietouden levittämisessä suurelle yleisölle. Internetiä koskevan uutisoinnin merkittävä kasvaminen vuosina 1993–1995 on havaittu myös Yhdysvalloissa, ja Norjassa vuotta 1995 pidetään käännekohtana. Vuosia 1993–1995 on Suomessa kutsuttu Internetin "popularisoitumisen ja arkipäiväistymisen ajaksi".¹²

Taulukko 1. Tietoverkkoja koskevat osumat Helsingin Sanomien verkkoarkistosta 1990-luvulla.

Vuosi	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Internet	1	1	–	10	87	532	998	1 515	2 045	2 513
Tietoverkot	69	58	49	68	100	205	251	133	141	131
Sähköposti	20	12	23	19	22	74	76	126	232	310
Muut	14	4	5	13	6	4	5	–	–	–

Internet: HS:n verkkoarkiston osumat, joihin sisältyy sana Internet tai netti.

Tietoverkot: Osumat, joihin sisältyy sana tietoverkko, mutta ei sanaa Internet tai netti.

Sähköposti: Osumat, joihin sisältyy sana sähköposti, mutta ei sanaa Internet, netti tai tietoverkko.

Muut: Osumat, joihin sisältyy sana Infotel, TeleSampo tai TELMO. Sisältää myös tulokset, joihin sisältyy lisäksi sana Internet, netti tai tietoverkko.

Keskustelu tietoverkoista pelkkää Internetiä laajemmin näkyi Helsingin Sanomissa. Artikkeleita, joissa mainittiin tietoverkot, mutta ei Internetiä, ilmestyi runsaasti (taulukko 1). Vuosina 1993–1995 näkyy selkeä muutos. Vielä vuonna 1993 tietoverkkoja koskevia osumia ilman mainintaa Internetistä on selvästi enemmän kuin Internetiä koskevia osumia. Vuonna 1994 kumpiakkin on suunnilleen saman verran, ja vuonna 1995 Internetä koskevia osumia on yli kaksinkertainen määrä verrattuna niihin tietoverkkoja koskeviin osumiin, joissa ei mainita Internetiä.

Muutos näkyy myös kilpaileviin tietoverkkoihin, TeleSampoon, Infoteliin ja TELMO:on nähden. Vuosina 1990–1993 niitä koskevia osumia on enemmän kuin Internetiä koskevia. Vuonna 1994 Internetiä koskevia osumia on jo runsaasti enemmän, ja kilpailevat verkot häviävät kokonaan artikkeleista vuonna 1997.

¹¹ Saarikoski et al. 2009, 70.

¹² Saarikoski et al. 2009, 115, 126–127.

Helsingin Sanomissa uutisoitiin helmikuussa 1995 Suomessa olevan arviolta 100–200 000 Internetin käyttäjää.¹³ Marraskuussa 1995 uutisoitiin edelleen, että "aktiivisia internetin käyttäjiä" oli yli 100 000.¹⁴ Toisaalta myöhemmin samassa kuussa Internetin käyttäjiä arveltiin olevan "nyt noin 300 000".¹⁵ Maailmanpankin tilastojen mukaan Suomessa oli vuonna 1995 sataa asukasta kohti 13,9 asukasta, joilla oli pääsy Internetiin, eli yhteensä noin 710 000 ihmistä (taulukko 2). Asukaslukuun suhteutettuna tämä oli maailman eniten. Kilpailevalla TELMO-verkolla oli arvioiden mukaan 350 000 käyttäjää vuonna 1997.¹⁶

Taulukko 2. Henkilöitä, joilla oli pääsy Internetiin Suomessa 1992–1996.

Vuosi	1992	1993	1994	1995	1996
Henkilöitä, joilla on pääsy Internetiin (per 100 asukasta)	1,9	2,6	4,9	13,9	16,8
Henkilömäärä	100 000	130 000	250 000	710 000	860 000

Lähteet: Maailmanpankki, Gapminder Foundation.

1.3. Lähteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen lähdeaineistona ovat Helsingin Sanomissa vuosina 1993–1995 ilmestyneet artikkelit, joissa mainitaan sana Internet, netti, WWW tai IRC. Lähdeaineistoa olen käyttänyt lehden verkkoarkiston kautta, johon pääsevät käsiksi lehden verkkoversion tilaajat. Se, että olen käyttänyt verkkoarkistoa, on jossain määrin vaikuttanut työskentelytapaan. Perinteistä arkistoa käyttämällä ei välttämättä olisi löytänyt kaikkia Internetiä käsitteleviä artikkeleita. Kaikkia on tuskin asiasanoitettu riittävällä tarkkuudella. Toisaalta artikkelien lukeminen irrallaan kokonaisuudesta, eli lehden sivusta muine juttuineen ja kuvineen, ei voi olla jonkin verran vaikuttamatta syntyvään tulkintaan.

Löytyneistä 652 osumasta olen ottanut tarkasteluun 538 artikkelia. Vuodelta 1993 niitä on 10, vuodelta 1994 puolestaan 74 ja 454 vuodelta 1995. Taulukosta 3 näkyy artikkelien määrän kehitys tarkemmin. Jätin tarkastelun ulkopuolelle 114 osumaa. Niihin sisältyvät tv- ja radio-ohjelmätiedot, menovinkkejä esittelevä Minne mennä

¹³ Sokala, Hannu. *Kaikkien maiden tietokoneet LIITTYKÄÄ YHTEEN!* HS 19.2.1995.

¹⁴ Jauhiainen, Ilkka. *MTV suunnitelee osakekauppaa Internetiin.* HS 10.11.1995.

¹⁵ Lammi, Minna. *Kaikki eivät tarvitse supermikroa.* HS 29.11.1995.

¹⁶ Saarikoski et al. 2009, 89–90.

-palsta, näyttely- ja kirjaluetellot, oikaisut, A3- uutiset sivun uutislyhennelmät ja yritysten nimitystiedot. Ne lähinnä luettelivat lehden ulkopuolisia sisältöjä tai tapahtumia. A3-sivun tapauksessa ne toistavat muualla lehdessä olevaa sisältöä. Vaikka nämäkin ovat periaatteessa lehden toimitettua aineistoa, ne eivät sisällä tämän tutkimuksen kannalta merkityksellistä tietoa.

Helsingin Sanomista julkaistaan aina vähintään kolme eri painosta, joiden sisällöt saattavat poiketa toisistaan.¹⁷ Verkkooarkistossa on monta versiota niistä artikkeleista, joita on muutettu eri painoksiin. Taulukossa 3 mainittuihin lukumääriin ei ole laskettu näitä eri painosten versioita silloin, kun artikkelin otsikko on pysynyt samana. Ne sisältyvät 114:aan tarkastelun ulkopuolelle jääneeseen osumaan. Sen sijaan lukuihin sisältyy kolmena kappaleena artikkeli, joka julkaistiin saman päivän lehden eri painoksissa kolmella eri otsikolla.

Taulukko 3. Tarkasteluun otettujen artikkelien määrän kehitys

Ajankohta	1993	1-6/94	7-12/94	1-3/95	4-6/95	7-9/95	10-12/95
Määrä	10	21	53	66	96	107	185
Osuus, %	1,9	3,9	9,9	12,3	17,8	19,9	34,4

Olen rajannut aineiston vuosiin 1993–1995 siksi, että ajanjaksoon sijoittuu kaksi murroskohtaa: Internetin ilmaantuminen säännölliseksi uutisoinnin kohteeksi Helsingin Sanomissa ja Internetin muuttuminen hallitsevaksi aiheeksi lehden tietoverkkoja käsittelevässä uutisoinnissa. Vuoden 1996 voi vielä laskea osaksi tätä murroskohtaa, mutta jätin sen tarkastelun ulkopuolelle, jotta lähdeaineiston määrä pysyisi tarkoituksenmukaisena. Helsingin Sanomilla ei ollut tarkasteltavana ajanjaksona vielä omia verkkosivuja. Ne avattiin vuoden 1996 toukokuussa.¹⁸

Tämän tutkimuksen taustana on teoria uusien teknologioiden *kulttuurisesta omaksumisesta*. Sillä tarkoitetaan "prosessia, jonka kuluessa tieteen ja tekniikan uutuuksista tulee inhimillisesti hallittuja". Prosessin kuluessa "ihmiset oppivat hyväksymään uutuuden ja muokkaamaan sitä haluamiinsa suuntiin". Kulttuurinen omaksuminen merkitsee esimerkiksi teknisen ja sosiaalisen infrastruktuurin, puhetapojen, arkielämän ja organisaatioiden muutoksia, joita uuden teknologian

¹⁷ Kysy Kirstiltä. HS 26.10.2003.

¹⁸ Paukku, Timo. Sähköinen HS alkaa ilmestyä perjantaina. Verkkoliite julkaisee päivälehdessä pääuutiset ja päivittää tärkeitä aiheita. HS 16.5.1996.

leviämiseen liittyy. Samalla muuttuvat sosiaaliset roolit, säännöt, lait, haavekuvat, pelot, tavat ja tekniset ratkaisut. Professori Jaakko Suomisen näkemys on, että "kaikki tämä näkyy myös Internetin käytön yleistymisessä".¹⁹

Vastaavaa ilmiötä kuvailee myös Seppo Roivas selostaessaan väitöskirjassaan *teknologian sosiaalisen konstruktivismin mallia*. Hän korostaa, ettei ihmisyhteisö pelkästään passiivisesti vastaanota teknologista uutuutta, vaan yhteiskunnalliset taustatekijät selittävät sekä sitä, millaisia teknologioita kehitetään ja miten ne leviävät, että sitä, millaisia institutionaalisia ja arielämän muutoksia teknologia aiheuttaa.²⁰

Vuosien 1993–1995 aikana tapahtui Helsingin Sanomien uutisoinnissa nopea muutos, jossa Internet muuttui kuriositeetista jokapäiväiseksi ilmiöksi. Tämä ilmenee uutisoinnin määrän lisäksi uutisaiheista ja käytetyn termistön tasolla. Konkreettinen esimerkki tästä oli lisäksi kerran viikossa ilmestyneen Tieto & kone -osion perustaminen marraskuussa 1995.²¹ Tutkimuksen keskeisenä kysymyksenä onkin selvittää, miten kulttuurisen omaksumisen prosessi näkyi Helsingin Sanomien Internetiä koskevassa uutisoinnissa. Miten lehti toimi vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa toisaalta reagoimalla tapahtumiin, ja toisaalta edistämällä itse tiettyjä reaktioita?

Tutkimuksen muut kysymykset liittyvät siihen, millaista Internet-kuvaa Helsingin Sanomat loi suuren yleisön keskuuteen. Millaisia teemoja artikkeleissa nousee esille? Kysymys siitä, ketkä Internetistä kirjoittivat ja miksi, nousee myös esille. Lähdeaineistossa korostuvat eräät asiantuntijat. Heistä kirjoitettiin ja he pääsivät kirjoittamaan lehteen artikkeleita ja mielipidekirjoituksia sekä kirja-arvosteluja toistensa teoksista. Tieto & kone -osion taustalla näyttää olleen merkittävänä tekijänä erään yksittäisen toimittajan aktiivisuus. Tutkimuksen dispositio noudattelee karkeaa jakoa teemoihin. Kussakin alaluvussa käsitellään useaa aiheeseen liittyvää toistuvasti esillä ollutta uutisaihetta.

19 Saarikoski et al. 2009, 9–10. Laajemmin 7–14.

20 Roivas 2009, 134–138.

21 Sokala, Hannu. *Haluatko kärryille?* HS 3.11.1995.

Internetin kulttuurista omaksumista sekä yleisemmin tietoverkkoihin liittyviä kulttuurisia ilmiöitä ja alakulttuureita on tutkittu sosiologian, viestintätutkimuksen ja historian näkökulmista. Historialliset tutkimukset ovat painottuneet tietoverkkojen 1950- ja 1960-lukujen varhaisvaiheiden tutkimukseen. Tutkimusala on kuitenkin laajenemassa. Eri maita koskevia Internet-historian esityksiä on laadittu 2000-luvulla useita.²² Suomen osalta tällainen yleisesitys on Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman piirissä laadittu teos *Funetista Facebookiin. Internetin kulttuurihistoria* (Gaudeamus, 2009). Olen hyödyntänyt teosta laajasti tutkimusta laatiessani.

Suomalaista teknologiauutisointia on tutkittu lähinnä lehdistötutkimuksen metodeilla. Tanja Sihvonen on tutkinut Helsingin Sanomien teknologiauutisointia vuosilta 2002–2004 ja Jussi S. Jauhiainen useiden suomalaisten sanomalehtien, muun muassa Helsingin Sanomien, teknologiauutisointia vuodelta 2003. Maija Gerlander ja Eeva Takala ovat selvittäneet tietoyhteiskuntakeskustelua erityisesti aihetta käsittelevää Helsingin Sanomissa vuonna 1996 julkaistua artikkelisarjaa analysoimalla.²³ Myös teoksessa *Funetista Facebookiin* on hyödynnetty laajasti lehdistöä.

Tässä tutkimuksessa olen päättänyt kirjoittaa Internetin suurella alkukirjaimella. Internet oli tutkittavana ajanjaksona vielä yksi verkko muiden joukossa, joten on perusteltua käyttää sanaa erisnimenä. Muista lähteistä otetuissa sitaateissa ja artikkelien otsikoissa esiintyy kumpaakin kirjoitusasua. Verkkoarkistosta ei ilmene, millä lehden sivulla artikkelit on julkaistu. Tämän vuoksi käytän lähdeviitteissä muotoilua, jossa mainitsen artikkelin kirjoittajan (mikäli tiedossa), otsikon ja julkaisupäivän.

---

22 Saarikoski et al. 2009, 16.

23 Sihvonen 2006. Jauhiainen 2007. Gerlander, Takala 1999.

2. Internet yhteisöjen ja yksilön palveluksessa

2.1. Tutkijat ja opiskelijat

Ensimmäinen Internetiä laajasti käsittelevä artikkeli Helsingin Sanomissa oli helmikuussa 1993 ilmestynyt Vieraskynä-kirjoitus, jossa suomalaisten korkeakoulujen FUNET-verkon johtaja ja siihen liittyvän Funews-lehden toimittaja peräänkuuluttivat määrätietoisempaa eurooppalaista politiikkaa tietoverkkoyhteyksien kehittämisessä. "Yhdysvalloilla on merkittävä etumatka tietoverkkojen kehityksessä Eurooppaan verrattuna", kirjoittajat totesivat, ja huomauttivat eurooppalaisten yhteysnopeuksien olevan vain tuhannesosa Yhdysvaltojen vastaavasta. Kirjoittajat arvelivat, että paljon tallennustilaa vievien säähavaintotietojen siirto mannerten välillä "tukkisi tietoverkon muilta käyttäjiltä" Euroopassa.²⁴ Huhtikuun alussa kuvailtiin lyhyessä ulkomaan uutisessa, että "eturintaman teoreettinen keskustelu fysiikassa käydään Yhdysvalloissa sähköposteissa", joita käytettiin "Internet-verkon välityksellä".²⁵

Tietoyhteiskunta-asiantuntija Kari A. Hintikka esitteli lokakuussa 1993 ilmestyneessä artikkelissa laajasti Internetin käyttöä tiedemaailmassa. Esille tulivat muun muassa sähköposti, tiedonhaku ja sähköiset kokoukset. Jutussa korostettiin verkkoviestinnän hyötyjä aiempiin viestintätapoihin nähden. Hintikka arveli sen "säästävän paperia". Verkon avulla saattoi olla kätevästi yhteydessä eri puolilla maailmaa oleviin tutkijoihin: "Tutkija voi postittaa ongelman haluttuun aihepiiriin vaikka keskellä yötä ja vastaus tulee yleensä varsin nopeasti." Artikkelissa huomioitiin myös laajenevat Internetin käyttömahdollisuudet: "Aikaisemmin Internet oli rajoitettu ainoastaan korkeakoulujen käyttöön. Nyt myös kaupalliset yritykset tarjoavat yhteyksiä."²⁶

Puolisen vuotta myöhemmin ilmestyneessä, niinikään Hintikan kirjoittamassa artikkelissa arveltiin jo, että Internet on "muuttunut akateemisesta keskustelu- ja julkaisukanavasta tavallisten ihmisten sähköiseksi olohuoneeksi". Artikkelissa käsiteltiin Internetin viihde- ja kaupallisen käytön mahdollisuuksia, ja tiedeyhteisön

²⁴ Ahonen, Paavo; Sadeniemi, Markus. *Eurooppa jäämässä jälkeen tiedonsiirron kehityksessä*. HS 26.2.1993. Vieraskynä on HS:n pääkirjoitussivulla oleva palsta, jossa julkaistaan eri alojen asiantuntijoiden kirjoituksia.

²⁵ *Fyysikot sähköpostiljooneina*. HS 3.4.1993.

²⁶ Hintikka, Kari A. *Tiedeyhteisö siirtyy sähköiseen viestintään*. HS 16.10.1993.

tarpeet jäivät sivuhuomioksi.²⁷ Elokuussa 1994 Internetistä todettiin, ettei se enää ole "pelkkä tutkijoiden kohtaustapaikka tai friikkien tieteismaailma".²⁸ Kuitenkin vielä samassa kuussa Internetin kuvailtiin vakiintuneen "lähinnä tutkijoiden keskuudessa"²⁹ tai vasta olevan laajenemassa "parhaillaan yliopistomaailman ulkopuolelle".³⁰ Samaan aikaan eräs kirjoittaja kuvaili Internetiä "tärkeimmäksi" tietoverkoksi. Tietoverkkojen (muidenkin kuin Internetin) suurimpia hyväksikäyttäjiä olivat "yritykset ja yliopistojen opiskelijat".³¹

"Internet-tietokoneverkon" hyödyt tiedeyhteisölle tulivat esille yksittäisinä huomioina esimerkiksi tähtitieteen,³² biologian,³³ aivotutkimuksen,³⁴ merentutkimuksen³⁵ ja ilmastotutkimuksen³⁶ yhteydessä. Artikkeleista kävi ilmi, että Internetin kautta voitiin julkaista tutkimustietoa maailmanlaajuisesti tavalla, joka ei aiemmin ollut mahdollista.

Tiedemaailmankin osalta Internet näyttäytyi kuitenkin erityisesti nuoremman polven ja opiskelijoiden välineenä, johon vanhat auktoriteetit tulivat hieman jälkijunassa. Akatemiaprofessori Teuvo Kohonen ehdotti "hieman keveämmässä mielessä", että tieteellisen tutkimuksen merkitystä voisi arvioida myös sen perusteella, paljonko siitä keskustellaan tutkijoiden käyttämällä Internetin keskustelupalstoilla, vaikkakin niihin "ottavat osaa enimmäkseen nuoret tutkijat ja jatko-opiskelijat".³⁷ Tietojenkäsittelytieteen professori ei tarvinnut vielä tietokonetta kotiinsa, vaikka työtehtävissä sähköposti olikin "ehdoton apuväline".³⁸ Uutisoitiin, kuinka "kuivakas brittiläinen tiedelehti" *Nature* "hyväksyi internetin", eli perusti omat verkkosivut.³⁹

27 Hintikka, Kari A. *Miljoonat ihmiset tapaavat suuressa tietoverkossa*. HS 23.4.1994.

28 Oksanen, Annukka; Suutari, Virpi. *Pudasjärveltä Texasiin yhä useampi tarttuu tietoverkkoon*. HS 21.8.1994.

29 Launiainen, Petri. *Clintonin hallinnon suurhanke mullistaisi tietoverkot. Kansalliseen NII-projektiin aiotaan sijoittaa yli 200 miljardia dollaria*. HS 9.8.1994.

30 "Lähetä ei enää kanniskele kansioita". HS 21.8.1994.

31 Lehtonen, Jukka. *Tietoverkoilla kansalaisyhteiskuntaan*. HS 27.8.1994.

32 Kuure, Kari A. *Jupiterissa riittää tulkittavaa pitkään. Komeettatörmäykset Aurinkokunnassa ehkä yleisempiä kuin luultiinkaan*. HS 10.9.1994.

33 *Miehen elimistö Internetiin*. HS 3.12.1994.

34 *Corsellis-aivopankki avautuu tutkijoille. Britannia tarjoaa maailman suurinta aivokokoelmaa kansainvälisen tiedeyhteisön käyttöön*. HS 10.3.1995.

35 *Kasviplanktonin kevätkukinta alkamassa Itämeressä*. HS 19.3.1995.

36 *Kansainvälisen tutkijaryhmän uusin arvio vahvistaa: Maapallon ilmasto lämpenee ihmisen omien toimien takia*. HS 12.9.1995.

37 Kohonen, Teuvo. *Miten arvioida tutkimuksen merkitystä?* HS 16.9.1995.

38 Koskinen, Petri. *Tietoverkkoprofessori ilman konetta kotona*. HS 10.11.1995.

39 *Naturekin hyväksyi internetin*. HS 12.10.1995.

Opiskelijoidenkin keskuudessa näytti olevan kahtiajakoa vasta aloittaneiden ja pidemmälle ehtineiden sekä teknis-luonnontieteellisten alojen ja humanistiopiskelijoiden välillä. Teknillisen korkeakoulun opiskelijat käyttivät Internetiä sähköpostien lähettämiseen ja keskusteluryhmissä viestimiseen. "Uudet opiskelijat ovat verkossa kuin kotonaan, mutta moni vanhemmista tietää siitä tuskin mitään", eräs opiskelija arvioi. "Humanistiystäväni ovat kyllä vähän ihmetelleet tätä sähköpostitouhua", kertoi toinen.⁴⁰ Oulun yliopiston opiskelija oli Internetin kautta yhteydessä ulkomailla toimivaan graduohjaajaansa.⁴¹

Yliopistojen FUNET-verkon johtaja Markus Sadeniemi oli vuoden 1995 lopulla tyytymätön tapaan, jolla Internet esitettiin tiedotusvälineissä. "Suurin osa internet-lehtijutuista tuntuu turhilta, kun on katsonut tietoverkkojen kehittymistä korkeakouluista käsin", hän totesi. Mahdollisuus kuunnella Yhdysvaltain presidentti Bill Clintonin Socks-kissan naukumista ei hänen mielestään ollut Internetin keskeistä antia ihmiskunnalle. Hän mainitsi etäopetuksen, lääketieteen ja etädiagnostiikan Internetin tulevina tärkeinä käyttökohteina.⁴² Vuoden 1994 alussa Internet oli Helsingin Sanomien mukaan "kansainvälinen, lähinnä tiedeyhteisön käyttämä sähköpostiverkko".⁴³ Vuoden 1995 lopussa se oli "maailmanlaajuinen tietoverkkojen verkko, jolla ei ole keskitettyä johtoa eikä sisällöstä vastaavaa päätoimittajaa kuten muilla tiedotusvälineillä".⁴⁴ Kontrolloidun tiedeyhteisön työkalusta oli tullut vain kahdessa vuodessa jokamiehen tiedotusväline.

Ensimmäisissä Internetiä käsittelevissä artikkeleissa se näyttäytyi usein erityisesti tutkijoiden ja opiskelijoiden työkaluna ja yhteydenpitovälineenä. Internetin suomat mahdollisuudet tieteellisen tiedon aiempaa laajempaan julkaisemiseen tulivat artikkeleissa esille. Kokonaisuutena tiedeyhteisön näkökulma jäi kuitenkin varsin pian taka-alalle. Internetin käyttöä nimenomaan tieteenharjoittamisen näkökulmasta käsitteleviä artikkeleita oli vain muutamia. Tämän vaikutelman saivat ilmeisesti myös ainakin jotkut yliopistomaailmasta käsin julkista keskustelua seuranneet, mihin Sadeniemen edellä kuvattu haastattelu viittaa.

40 Penttinen, Antti. *Teekkarit surffailevat Internetissä. Kansainvälinen tietoverkko valloitti Otaniemen.* HS 7.4.1995.

41 "Lähetä ei enää kanniskele kansioita". HS 21.8.1994.

42 Sokala, Hannu. *Internetillä pelleily harmittaa.* HS 10.11.1995.

43 Nousiainen, Anu. *Jess! Täsmäelvytys, ubikinoosi ja nöösi - taas saatiin suomeen uusia sanoja.* HS 2.1.1994.

44 Virtanen, Matti. *Internetin lapsipornotarjontaa karsittiin Saksan lakien vuoksi. Müncheniläisen hallintotuomarin päätös pelästytti maailmanlaajuisen CompuServe-yhtiön.* HS 30.12.1995.

2.2. Kirjastot ja koulut

Yliopistojen ohella kirjastot ja koulut olivat Internetiä ensimmäisten joukossa hyödyntäneitä organisaatioita. Teknisellä korkeakoululla oli 1990-luvun alussa jo pitkäaikaista kokemusta tietotekniikan alan yhteistyöstä koulujen kanssa.⁴⁵ Kirjastoihin alettiin hankkia Internet-yhteyksiä heti WWW-tekniikan ilmaannuttua.

Helsingissä avattiin helmikuussa 1994 kirjasto, josta oli pääsy Internetiin.⁴⁶ Vanhan kaapelitehtaan tiloissa toiminutta Kirjakaapelia väitettiin maailman ensimmäiseksi kirjastoksi, jossa oli yleisölle avoin Internet-yhteys.⁴⁷ Kirjakaapelin yhteydessä pidettiin myös Kaapelisolmu-Internet-palvelinta, joka tarjosi verkkosivutilaa kansalaisjärjestöille.⁴⁸ Kirjakaapelista uutisoitiin keväällä 1994 puolen tusinaa kertaa, ja aiheeseen palattiin vielä useita kertoja myöhemminkin.

Internet-yhteyksien pikaista hankkimista kirjastoihin perusteltiin tasa-arvoretoriikalla. Myös niiden, joilla ei ollut varaa hankkia tietokonetta tai Internet-yhteyttä, oli saatava mahdollisuus päästä käsiksi sen kautta saatavilla olevaan tietoon. Kirjakaapelin Mikael Böökin mielestä ei riittänyt, että "verkostoissa voivat seikkailla vain ne, jotka omistavat tarvittavat välineet".⁴⁹ Kirjastoista tiedon taloiksi -hankkeen Irmeli Niemen mukaan tarkoituksena oli "lisätä tiedonsaannin tasa-arvoa erityisesti nuorten keskuudessa levittämällä tietoverkko yli Suomen". Suomen hallitus antoi tukensa hankkeelle.⁵⁰ Kulttuuriministeri Claes Andersson määritteli kirjastolaitoksen keskeiseksi tavoitteeksi "antaa kaikille mahdollisuus tietoteknisen lukutaidon perusteiden oppimiseen".⁵¹

Kirjastoalan työntekijät osallistuivat myös Internetiä koskevaan keskusteluun. Eräs kirjastonhoitaja puolusti mielipidekirjoituksessaan Internetin tarpeellisuutta vastineena sitä epäilleeseen kirjoitukseen. Hänen mukaansa "kirjastosta katsottuna" poliitikot olivat "aivan oikeassa korostaessaan tietoverkkojen rakentamisen

45 Saarikoski et al. 2009, 40–41.

46 Tuohimaa, Outi; Hirvensalo, Piia. *Kirjakaapeli vie tietoverkkoihin. Kaapelitehtaan uusi sivukirjasto tarjoaa myös taidetta ja kulttuuria*. HS 7.2.1994.

47 *Kirjasto mukana verkossa*. HS 10.12.1994.

48 Saarikoski et al. 2009, 106–109.

49 Alkio, Jyrki. *Verkkokirjeitä kirjekansalle*. HS 31.3.1994.

50 Alkio, Jyrki. *Kirjastot avautuvat tiedon maailmantaloiksi. Tietoverkkoyhteys on vuoden sisällä tulossa Suomen kaikkiin maakuntakirjastoihin*. HS 2.2.1995.

51 Andersson, Claes. *Kirjastojen kurjistumisen aika on ohi*. HS 18.11.1995.

tarpeellisuutta".⁵² Lapin maakuntakirjaston johtaja arvioi Vieraskynä-kirjoituksessaan kirjastojen roolia Internet-aikakaudella.⁵³

Uutisissa seurattiin verkkoyhteyksien tuloa kirjastoihin.⁵⁴ Kirjakaapelin ohella lähemmin käsiteltiin Töölön kirjaston lapsille ja nuorille suunnattua "mediateekkiä", jonka koneilta oli pääsy Internetiin.⁵⁵ Tietokoneisiin suhtautumisen erot sukupuolten välillä tulivat esille lapsia ja nuoria koskevissa artikkeleissa. Mediateekin arveltiin lisänneen poikien kirjastossa käymistä.⁵⁶ "Kymmenvuotiaita rämäpäitä" oli vaikea muutoin saada kirjastoon, mutta tietokonevuorot kelpasivat.⁵⁷ Tytöt ilmoittivat "innoavansa tietokoneita".⁵⁸ Vesalan koulussa päätettiin, että tietokonekerhoon oli saatava "suurin piirtein yhtä paljon" tyttöjä ja poikia.⁵⁹ Erään lukion Internet-kokeilussa "myös tytöt" olivat "tulleet innolla mukaan verkkoon". Kirjoittajat arvelivat syyksi, että "verkossa ollaan ennen kaikkea yhteydessä toisiin ihmisiin eikä vain tietokoneisiin".⁶⁰

Myös koulujen liittämistä verkkoon pidettiin tasa-arvokysymyksenä. Elokuussa 1994 erään mielipidekirjoituksen laatija halusi tutustuttaa peruskoululaiset tietoverkkoihin, "jotta kaikki niin haluavat oppisivat käyttämään hyväkseen näitä yhä laajenevia palveluja".⁶¹ Vuotta myöhemmin opetusministeriön ylijohtaja uskoi, että "kun koulut ja kirjastot verkotetaan, susiraja poistuu".⁶²

Samaan aikaan erään kirjoittajan mielestä "koulut ja muut oppilaitokset" olivat "avainasemassa, jos halutaan tietoverkkojen ja tietoyhteiskunnan myönteisten vaikutusten leviävän mahdollisimman laajalle yhteiskuntaan". Sama kirjoittaja totesi koulujen olevan merkittäviä "jos ihmisten halutaan oppivan käyttämään

52 Sarja, Marja. *Laitoin Ahvenanmaan kartan verkossa Minnesotan koululaisille*. HS 30.7.1995.

53 Saarinen, Heli. *Matkalla kohti maailmankirjastoa*. HS 19.5.1995.

54 Esim. *Oululaiset pääsevät Internetiin kaupungin yleisömikrojen kautta*. HS 7.6.1995. *Itäkeskuksen kirjasto saa Internet-yhteyden*. HS 2.9.1995. *Kirkkonummen kirjasto sai Internet-yhteyden*. HS 3.10.1995. *Orimattilan kirjastolle yhteys Internetiin*. HS 9.11.1995.

55 Sillantaus, Teppo. *Töölön kirjastoon lasten ja nuorten mediateekki*. HS 27.10.1994.

56 Båsk, Irja. *Mediateekki "Tölkki" toi pojat kirjastoon. Mikrotietokoneitten sukupolvi löysi tiensä Töölön sähköiselle osastolle*. HS 16.1.1995.

57 Rätty, Reetta. *Lapsikaan ei huku Töölön sähköisessä kirjastossa surfatessa*. HS 28.8.1995.

58 Koskinen, Petri. *Käynti taidenäyttelyssä oli kiinnostavampaa kuin sukeltaa siihen Dipolissa tietoverkon avulla*. HS 7.10.1995.

59 Järvinen, Elina. *Vesalan koulussa oppilaat naputtavat tehtävänsä mikroilla. Kolmen vuoden kokeilun toivotaan muuttavan työtapoja yläasteella*. HS 23.10.1995.

60 Kauppi, Ari; Laurinolli, Teuvo. *Modernien tieto- ja viestintäpalvelujen käyttö sopii hyvin kasvatuksellisiin tavoitteisiin. Koulu ottaa yhteyksiä tietoverkkojen maailmaan*. HS 2.11.1994.

61 Lehtonen, Jukka. *Tietoverkoilla kansalaisyhteiskuntaan*. HS 27.8.1994.

62 *Koululainen oppii lähettämään sähköpostia*. HS 21.6.1995.

tietoverkkoja hyödykseen ja huvikseen eikä jäämään koukkuun joidenkin alarvoisten palvelujen suurkuluttajiksi".⁶³

Kuten kirjastojen kohdalla, yksittäisten koulujen kytkeytymistä Internetiin seurattiin.⁶⁴ Oululaisen lukion kytkeytymisen elokuussa 1993 arveltiin myöhemmin olleen ensimmäinen kerta Euroopassa.⁶⁵ Valtiovallalla oli suuria tavoitteita koulujen suhteen. Kesäkuussa 1995 uutisoitiin, että valtio oli asettanut tavoitteeksi kytkeä kaikki Suomen koulut Internetiin vuoteen 2000 mennessä. Opetusministeri Olli-Pekka Heinonen arvioi, että "tietotekniikasta tulee suomalaisten toinen lukutaito".⁶⁶ Kaikki eivät innostuneet näistä visioista. Eräs lukiolainen totesi mielipidekirjoituksessaan Nuorten posti -palstalle, ettei Internetillä hänen mielestään saavuteta koulussa "tarpeellista hyötyä". Internetiä käyttäneet oppilaat normaalisti vain eksyivät "IRC:hen tai imuroimaan pelejä".⁶⁷

Kouluja kytkettiin lisäksi opetusministeriön ja Sitran johdolla Internetin sijaan TeleSampo-verkkoon, jonka kautta saattoi käyttää "myös joitakin Internetin palveluita". Kaikki eivät kuitenkaan uskoneet kansallisiin projekteihin. "Ne ovat heistä keskusohjattuja valistusprojekteja, joissa sedät ja tädit päättävät, mistä lasten pitäisi olla kiinnostuneita", kuvaili Helsingin Sanomien toimittaja "'aitojen' internetiläisten" näkemyksiä. Tällä viitattiin siihen, että käsitellyssä Freenet-projektissa oppilailla oli pääsy tiettyihin heitä varten valittuihin aineistokokonaisuuksiin ja palveluihin, ei koko vapaaseen Internetiin.⁶⁸

Internetin osalta lasten ja aikuisten roolit meinasivat kääntyä kouluissa pääläelleen. Kun espoolaiseen kouluun saatiin Internet-yhteys, "internet-etikettiä" valvoi seitsemäsluokkalainen oppilas, jolla oli valta poistaa käyttäjätunnuksia.⁶⁹

63 Ahonen, Paavo. *Tietoverkkojen käyttö opittava koulussa*. HS 31.7.1995.

64 Esim. *Kuopiolainen peruskoulu pääsi Internet-verkoston*. HS 22.12.1994. *Vantaan lukiot kunnan omaan tietoverkkoon ja Internetiin*. HS 18.2.1995. *Tampereen koulut ja kirjastot inforenkään kautta Internetiin*. HS 29.5.1995.

65 Kauppi, Ari; Laurinolli, Teuvo. *Modernien tieto- ja viestintäpalvelujen käyttö sopii hyvin kasvatuksellisiin tavoitteisiin. Koulu ottaa yhteyksiä tietoverkkojen maailmaan*. HS 2.11.1994.

66 Huuskonen, Matti. *Kaikki Suomen koulut kytketään Internetiin. Valtio aikoo hankkia oppilaitoksiin 20 000 uutta tietokonetta vuoteen 2000 mennessä*. HS 21.6.1995.

67 Nimimerkki Turha.koulussa@suomi.fi. *Internetillä ei saavuteta koulussa tarpeellista hyötyä*. HS 14.10.1995. Nuorten posti on nuorille suunnattu mielipidepalsta.

68 Oksanen, Annukka; Suutari, Virpi. *Pudasjärveltä Texasiin yhä useampi tarttuu tietoverkkoon*. HS 21.8.1994.

69 Tarkka-Tierala, Hannele. *Jyrki valvoo internet-etikettiä. Presidentti onnitteli Mankkaan koulua internet-yhteydestä*. HS 3.6.1995.

Opetusministeriön ylijohdaja kaavaili, että "lahjakkaimmat nuoret voivat perehdyttää opettajiaan tietokoneiden sielunelämään, opettajat nuortua oppimaan jotakin kokonaan uutta".⁷⁰ Lukiolaiset ylläpitivät Suomussalmen kunnan Internet-sivuja.⁷¹

Eräät koulut olivat mukana projekteissa, joissa selvitettiin tieto- ja viestintätekniiikan käyttömahdollisuuksia opetuksessa.⁷² Internetiin tehtiin opetusmateriaaleja, ja tässä yhteydessä käytettiin sanaa "virtuaalikoulu".⁷³ Sanaa oli käytetty aiemminkin. Jo vuonna 1992 oli kerrottu, että puolessa Suomen lukioista ja yläasteista oli käytössä "sähköposti".⁷⁴ Ajan terminologialla tämä lienee tarkoittanut yhteyttä jonkinlaiseen tietoverkkoon, ei kuitenkaan Internetiin.

Vuoden 1995 lopussa arviolta 170 kunnan kirjastoissa oli asiakkailla Internetin käyttömahdollisuus. Kulttuuriministeri Claes Andersson totesi vuoden olleen kirjastoissa "internetin läpimurtovuosi".⁷⁵ Kirjastot ja koulut olivat artikkelien perusteella keskeisiä instituutioita, joiden kautta valtiolta pyrki toteuttamaan tavoitteita muuttaa Suomi tietoyhteiskunnaksi. Halu pikaiseen muutokseen oli kytköksissä lama-ajan kokemuksiin ja tuolloin muodostuneeseen ajatukseen siitä, että Suomen talouden rakenteet oli modernisoitava viivytyksettä.⁷⁶

Uutisoidessaan Internetin saapumisesta kirjastoihin ja kouluihin Helsingin Sanomat tuli kertoneeksi siitä, miten poliitikkojen ja viranomaisten hyväksymiä päätöksiä toimeenpantiin käytännössä ruohonjuuritasolla. Toisaalta esille tuli myös ruohonjuuritason oma aktiivisuus, kuten Kirjakaapelien tapauksessa. Kirjastojen ja koulujen nopeaa verkkoon liittämistä perusteltiin jonkin verran tasa-arvonäkökohdilla, mutta muuten teknologian olemassaolo itsessään näytti olevan riittävä peruste. Tämä on pääteltävissä siitä, että perustelujen selostaminen ylipäänsä oli vähäistä, eikä artikkeleissa identifioitu tasa-arvon lisäksi muita perusteluja.

70 Huuskonen, Matti. *Kaikki Suomen koulut kytketään Internetiin. Valtio aikoo hankkia oppilaitoksiin 20 000 uutta tietokonetta vuoteen 2000 mennessä.* HS 21.6.1995.

71 Hakkarainen, Olli. *Irkinarkkari oli juuttua verkkoon.* HS 9.12.1995.

72 Järvinen, Elina. *Vesalan koulussa oppilaat naputtavat tehtävänsä mikroilla. Kolmen vuoden kokeilun toivotaan muuttavan työtapoja yläasteella.* HS 23.10.1995.

73 Båsk, Irja. *Tulevaisuuden oppilas voi käydä koulua tietoverkossa. Espoossa kehitellään freenetiin virtuaalikoulua.* HS 22.11.1995.

74 Jokela, Marko. *Opettajat hyödyntävät heikosti uutta tekniikkaa opetuksessa. Puolet yläasteen kouluista ja lukioista käyttää sähköpostia.* HS 18.10.1992.

75 Andersson, Claes. *Kirjastojen kurjistumisen aika on ohi.* HS 18.11.1995.

76 Roivas 2009, 184.

2.3. Viranomaiset ja järjestöt

Viranomaiset olivat liikkeellä palveluiden luomisessa Internetiin. Helsingin joukkoliikenteen aikataulut olivat "kopioitavissa Internet-tietoverkosta" jo vuoden 1994 syksyllä.⁷⁷ Vuotta myöhemmin televisioluvan saattoi tilata Internetistä.⁷⁸ Tulevaisuuden mahdollisuuksiksi nähtiin hoitaa Internetin kautta "vaikkapa työväenopiston kurssivaraukset ja -maksut, päivähoitopaikan varaaminen, kouluihin ilmoittautuminen tai asiakirjakopioiden tilaaminen".⁷⁹ Kuten kirjastojen ja koulujen kohdalla, myös kuntien⁸⁰ ja museoiden⁸¹ liittyminen Internetiin ylitti uutiskynnyksen. Syyskuussa 1995 arveltiin noin 40 kunnalla olevan Internet-sivut.⁸²

Valtiolliset päätöksentekijät saatiin Internet-yhteyksien päähän. Tammikuussa 1995 uutisoitiin, että tasavallan presidentti Martti Ahtisaarelle oli avattu "Internet-osoite". Tällä tarkoitettiin Internet-sähköpostiosoitetta. Uutisessa annettiin yksityiskohtaiset ohjeet osoitteen kirjoittamiseen: "Tasavallan presidentin Internet-osoitteeseen kirjoitetaan ensin sana PRESIDENTTI, sitä seuraa taksamerkki eli ns. kissanhäntä sekä TPK.FI lopuksi." Uutisessa mainittiin lisäksi, että presidentillä oli aiemmin ollut X.400-sähköpostiosoite, mutta uusi "lyhyt Internet-osoite helpottaa postin lähettämistä".⁸³ Tällä todennäköisesti viitattiin siihen, että muita tietoverkkoja kuin Internetiä varten kehitetyn X.400-standardin mukaisissa palveluissa sähköpostiosoitteen kirjoittamiseen ei ollut mitään kovin käytännöllistä tapaa.⁸⁴

Edellä kuvailtu uutinen on hyvä esimerkki Internetiin liittyvän termistön vakiintumattomuudesta. Internet-sähköpostiosoitteesta käytettiin useissa muissakin artikkeleissa nimitystä Internet-osoite.⁸⁵ Toisessa artikkelissa kerrottiin, että presidentti "on avaamassa verkkoon ns. kotisivun eli homepagen".⁸⁶ Myöhemmn

77 *Helsingin joukkoliikenteen aikataulut levykkeellä ja verkossa*. HS 23.9.1994.

78 *Televisioluvan voi tilata jatkossa internetistä*. HS 23.10.1995.

79 *Espoo myös mukaan Internet-tietoverkkoon*. HS 20.2.1995.

80 *Esim. Manninen, Antti. Helsinki liittyy kansainväliseen tietoverkkoon Internetiin*. HS 2.2.1995.

81 *Esim. Alvar Aalto -museo liittyi Internet-tietoverkkoon*. HS 13.12.1994. Kiviranta, Marja-Terttu. *Valtion taidemuseo Internet-verkkoon. Nykyaikaisen tekijänoikeuksista saataneen sopimus Kuvaston kanssa*. HS 27.9.1995.

82 *Kunnat ryynnivät tietoverkkoon*. HS 3.9.1995.

83 *Ahtisaarelle Internet-osoite*. HS 12.1.1995.

84 *Javvin Technologies Inc. 2005, 262–263. X.400-osoitteiden käyttöön liittyviä hankaluuksia on selostettu teoksessa Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta 1996, 21–24.*

85 *Esim. Eduskuntaehdokkaat Internet-aikaan*. HS 13.1.1995. *Vantaan lukiot kunnan omaan tietoverkkoon ja Internetiin*. HS 18.2.1995.

86 *Pentikäinen, Mikael. Ahtisaari avaa Internet-verkkoon oman "kotisivun". Presidentti pitää poikaansa yhteyttä tietoverkon kautta*. HS 6.3.1995.

käytettiin termejä "WWW-kotisivu",⁸⁷ "Internet-verkkoon tuleva kotisivu (homepage)"⁸⁸ ja "WWW-sivut"⁸⁹.

Kun poliitikoille oli saatu sähköpostiosoitteet, alettiin seurata, miten he käyttivät niitä yhteydenpitoon kansalaisten kanssa. Uutisoitiin, paljonko sähköpostia Martti Ahtisaari oli saanut kansalaisilta.⁹⁰ Presidentti onnitteli sähköpostitse espooalaista koulua Internet-yhteyden avaamisesta⁹¹ ja vieraili ala-asteella, jonka oppilaat olivat sähköpostitse kutsuneet hänet käymään.⁹² Helsingin Sanomat kokeili, kuinka helposti poliitikot vastaavat sähköposteihin. Ministerit vastasivat huonosti, mutta presidentiltä vastaus tuli pian.⁹³ Tietokirjailija Petteri Järvinen kirjoitti, että presidentti "on omalla esimerkillään edistänyt kiitettävästi sähköpostin käyttöä, mutta valitettavasti ministereille ja kansanedustajille tämänkin suoran palautekanavan hyväksikäyttö tuntuu olevan vierasta".⁹⁴

Osassa puolueista pyrittiin nopeasti hyödyntämään Internetiä. Nuorekkaiksi mielletty uudet puolueet olivat vanhoja konkareita edellä: "Myös kaksi puoluetta käyttää Internetiä. Ai että mitkä puolueet? Oikea arvaus: vihreät ja nuorsuomalaiset."⁹⁵ Kevättalven 1995 eduskuntavaalien alla useiden puolueiden ehdokkaita osallistui verkkokeskusteluihin.⁹⁶ SDP:ssä ja kokoomuksessa perustettiin "verkko-osasto".⁹⁷ Virtuaalikokoomus ry:n kerrottiin pitäneen järjestäytymiskokouksensa sähköpostitse,⁹⁸ mikä on mielenkiintoista ottaen huomioon, ettei laki edelleenkään mahdollista kokonaan sähköisiä yhdistyksen kokouksia.⁹⁹

87 Rantanen, Miska. *Medialaboratorio suunnittelee presidentille WWW-sivua*. HS 26.6.1995.

88 Ahtisaaren kotisivu valmistumassa. HS 23.9.1995.

89 Peltola, Katri. *Ahtisaaresta tietoa internetissä. Presidentin kotisivuilla puheita, henkilötietoja ja matkoja*. HS 17.10.1995.

90 Sokala, Hannu; Toivanen, Jarmo. *Internet-seikkailu vei Helsingistä San Franciscoon. Puolitoista tuntia maksoi parikymmentä markkaa*. HS 19.2.1995.

91 Tarkka-Tierala, Hannele. *Jyrki valvoo internet-etikettiä. Presidentti onnitteli Mankkaan koulua internet-yhteydestä*. HS 3.6.1995.

92 Elina ja Juhani kutsuivat presidentin koululle Konalaan. HS 24.4.1995.

93 Tolkki, Tommi. *Ministerit vastaavat laiskasti sähköpostiin. Presidentti Ahtisaarelta tuli vastaus viikossa*. HS 31.8.1995.

94 Järvinen, Petteri. *Tervetuloa teledemokratia*. HS 17.9.1995.

95 Alkio, Jyrki. *Kirjastot avautuvat tiedon maailmantaloiksi. Tietoverkkoyhteys on vuoden sisällä tulossa Suomen kaikkiin maakuntakirjastoihin*. HS 2.2.1995.

96 *Eduskuntaehdokkaat Internet-aikaan*. HS 13.1.1995. *Puolueet löysivät Internetin. Ehdokkaiden vaalimainonta tietoverkossa vielä vähäistä*. HS 9.3.1995.

97 *Verkko-osasto pyrkii SDP:hen*. HS 15.6.1995. *Kokoomukseen virtuaaliosasto*. HS 21.10.1995.

98 Pyykkönen, Anna-Leena. *Virtuaalikokoomus toimii sähköpostitse. Puolueosaston kokous kesti kolme viikkoa*. HS 14.12.1995.

99 HE 267/2009 vp, 15.

Useiden järjestöjen ja aktivistiryhmien kerrottiin hyödyntävän Internetiä. Näihin kuuluivat vanhoillislestadiolaiset,¹⁰⁰ Pesäpalloliitto,¹⁰¹ "metsäaktivistit"¹⁰², Greenpeace¹⁰³ ja SAK, joka halusi, että "järjestön kannanotot voi lukea verkosta SAK:n haluamassa muodossa eli sellaisinaan".¹⁰⁴ Myös Kansainvälinen olympiakomitea joutui perustamaan omat verkkosivunsa, kun olympiatietoa levisi "villien yksityisten käyttäjien välittämänä".¹⁰⁵ Uutisointi keskittyi lähinnä melko suurten järjestöjen tekemisiin, mutta myös vantaalaisella kotiseutuyhdistyksellä oli verkkosivut.¹⁰⁶

Viranomaisten ja järjestöjen mukaantulo Internetiin oli yleinen artikkelien aihe. Ajatus palveluiden käyttämisestä Internetin kautta oli ennemminkin tulevaisuudenkuva, vaikka joitakin palveluita avattiinkin jo Internetiin.

Viranomaisten Internet-sivujen osalta korostettiin tiedottamista, ei palveluja. Myös järjestöt pyrkivät lähinnä esittelemään toimintaansa Internetissä. Puolueiden osalta tuli kuitenkin esille myös mahdollisuus hyödyntää verkkoa järjestöjen päätöksenteossa. Lasten ja nuorten näkökulma tuli esille partiolaisten¹⁰⁷ ja 4H-kerhojen¹⁰⁸ osalta. Näissä artikkeleissa korostui järjestöjen kasvatuksellinen rooli.

Tasavallan presidentti Martti Ahtisaaren ja hänen henkilökuntansa aktiivisuus Internetiin mukaan tulemisessa oli esillä monissa artikkeleissa. Presidentin mukaantuloa on voinut edistää presidentin kanslian pienuus ja siitä johtuva joustavuus verrattuna ministeriöihin ja eduskuntaan. Viranomaisorganisaatioista erityisesti kirjastot kykenivät nopeasti liittymään Internetiin. Kirjastojen asiakkaiden käytössä oli vuoden 1995 lopulla Internet-yhteys nelinkertaisessa määrässä kuntia verrattuna siihen kuinka monella kunnalla oli omat Internet-sivut.

---

100 Palm, Eeva. *Vanhoillislestadiolaisten juhla keräsi 77 000 Toholammille ja pienen porukan USA:sta internetissä. Suviseurojen suuri uskollisten joukko pohti ekumeniaa ja ihmiskunnan yhteyttä.* HS 3.7.1995.

101 *Pesäpalloliiton lehti luettavissa internetissä.* HS 19.12.1995.

102 *Metsäaktivistit ja taiteilijat tempaisevat metsien hyväksi.* HS 12.4.1995.

103 *Hermosota jatkui Mururoalla. Greenpeace tunkeutui uudelleen Ranskan vartioimalle ydinräjäytysalueelle.* HS 5.9.1995.

104 *SAK lähti internetiin.* HS 9.12.1995.

105 *KOK liittyy heinäkuussa Internet-tietoverkkoon.* HS 4.4.1995.

106 *Kotiseutuyhdistyksellä oma sivu internetissä.* HS 27.12.1995.

107 *Miettinen, Antti; Metso J. Partioleirilläkin uusi tekniikka on syrjäyttämässä perinteisiä viestintävälineitä.* HS 1.7.1995.

108 *Pulkkinen, Pauliina. 4H-kerhon suurleirillä muitakin kuin multasormia Kannonkoskella surffailtiin myös tietokonepelien viidakossa.* HS 6.8.1995.

2.4. Viihdettä, keskustelua ja tiedonhakua

Organisaatioiden toimia käsittelevien artikkelien lisäksi myös yksityishenkilöiden näkökulma tuli esille. Lokakuussa 1993 Helsingin Sanomien Sunnuntai-osiossa ilmestyi artikkelisarja, jossa käsiteltiin nuorten aikuisten elämäntilanteita. Eräs nuori nainen kertoi flirttailleensa "sähköpostin välityksellä".¹⁰⁹ Nuori mies kertoi hakevansa Internetistä "tietoa ja tietolähteitä" työtehtäviensä vuoksi ja keskustelewansa "ihmisten kanssa ympäri maailmaa reaaliajassa".¹¹⁰

Internetin keskustelumahdollisuuksista artikkeleissa käsiteltiin lähinnä sähköpostipohjaisia uutisryhmiä ja IRC:iä. Muuan tyttö kirjoitti Nuorten posti -palstalle lukiolaispoikien kanssa käymistään IRC-keskusteluista todeten, ettei "13 vuoden ikäni ollut mikään este" ja "ulkonäkö ei merkinnyt mitään". Samalla hänestä oli kuitenkin tullut "IRC-narkkari", keskusteluista riippuvainen.¹¹¹ IRC-keskustelujen koukuttavaa sosiaalisuutta kuvaili Nuorten palstalla toinenkin kirjoittaja.¹¹² Eräs ulkomaanuutinen käsitteli Internetissä tavanneen pariskunnan naimisiinmenoa.¹¹³

Internetissä käyty yhteiskunnallinen keskustelu tuli esille sivuhuomioina eräissä artikkeleissa. Pyöräkaistoista mielipidepalstalle kirjoittanut mainitsi, että "myös kansainvälisissä tietoverkoissa (mm. Internet) käydään asiasta monipuolista ja asiallistakin keskustelua".¹¹⁴ Kuulovammaisten lasten vanhempien liiton edustaja seurasi "Internetissä käytyä keskustelua" sisäkorvaproteesileikkauksista.¹¹⁵ Kiinan ihmisoikeustilannetta vastaan Helsingissä järjestettyä mielenosoitusta oli mainostettu Internetissä.¹¹⁶ Salaiset kansiot -tv-sarjan fanit keskustelivat Internetissä "hyvin ahkerasti ja puolitosissaan sarjan mystisistä tapahtumista".¹¹⁷

Helsingin Sanomissa oli tapana, että artikkeliin liittyvä Internet-osoite kirjoitettiin kokonaisuudessaan artikkeliin. Tämä oli tarpeen sikäli, että Internetin hakukoneet

109 *Rakkaus*. HS 31.10.1993.

110 *Muutos*. HS 31.10.1993.

111 Oja, Reetta. *Tietokonekanavan keskustelupiiri on vanginnut minut*. HS 10.9.1994.

112 Nimimerkki McHaka. *Irkkinarkkarit ovat koukussa*. HS 14.10.1995.

113 *Rakkautta tietokoneella*. HS 3.1.1995.

114 Majander, Jari. *Pyöräilijöille erilliset kaistat*. HS 20.7.1994.

115 Repo, Päivi. *Kuurojen lasten vanhemmat eivät halua pikkulapsille kalliita sisäkorvaproteeseja*. HS 30.4.1995.

116 Heinonen, Jukka. *Vain mielenosoittajat moittivat Jiang Zeminiä. Presidentit keskustelivat ihmisoikeuksista maltillisesti*. HS 7.7.1995.

117 Karjalainen, Jussi. *X-failit X-sukupolvelle*. HS 31.3.1995.

olivat vasta varhaisessa kehitysvaiheessa.¹¹⁸ Vuoden 1995 aikana yleistyi myös tapa, että yleisönosastokirjoituksen laatijan sähköpostiosoite merkittiin kirjoituksen loppuun palautteen antamista varten. Näillä tavoilla Helsingin Sanomista välittyi tietoa, että Internetissä toimi oma julkinen sfäärinsä. Keskustelu, joka näkyi vaikkapa Helsingin Sanomien mielipidepalstalla, saattoi jatkua Internetissä, tai saada alkunsa sieltä.

Julkisen keskustelun lisäksi yksityishenkilöt tuottivat Internetiin viihdettä. Harrastajat kirjoittivat elokuva-arvosteluja¹¹⁹ sekä julkaisivat "tee-se-itse-taidetta"¹²⁰ ja vitsejä.¹²¹ Yksityishenkilöiden kotisivut olivat uusi ilmiö, joten uutisoitiin, miten kotisivuilla kerrottiin oma henkilöhistoria "vauva- ja ylioppilaskuvineen päivineen", esiteltiin vaimon nuoruudenkuvaa ja tarjottiin "seikkaperäiset ajo-ohjeet perheen kesämökille".¹²²

Internetiä yksityishenkilön näkökulmasta tarkastellut kirjoittaja totesi sen olevan "kansainvälinen keskustelufoorumi ja ajatustenvaihtokanava, matkailutietopiste, uutis- ja harrastekeskus, ongelmaratkaisupaikka, kulttuurikanava, ohjelmien ja pelien pankki, monenlaisen tiedon lähde niin harrastajille kuin tutkijoillekin – –".¹²³

Internetin tiedonhaku-, työskentely- ja viihdekäyttö yksityishenkilöiden tarpeisiin olivat Helsingin Sanomissa runsaasti käsiteltyjä aiheita. Eri henkilöryhmät eivät olleet artikkeleissa tasapuolisesti edustettuina. Teknologiauutisointia koskevassa suomalaisessa lehdistötutkimuksessa on todettu, että erityisesti vanhempi väestö on ollut aliedustettuna.¹²⁴ Tämä näkemys saa vahvistusta myös omasta tutkimusaineistostani. Yksi harvoja eläkeikäisiä käsitteleviä artikkeleita kertoi "Pihtiputaan mummon" perehdyttämisestä Internetin käyttöön.¹²⁵

118 Saarikoski et al. 2009, 132–135.

119 Kolari, Antti. *Verkkokirjoittaja arvioi filmejä talkoopohjalta. Kirjallisuudentutkijan elokuvairrottelut nostattavat tiukkojakin sähköisiä sanasotia*. HS 15.7.1995.

120 Jauho, Johanna. *Tee-se-itse -taidetta tietoverkossa. Kaksi suomalaistaiteilijaa kutsuu Internetin käyttäjät mukaan sähköiseen taidenäyttelyyn*. HS 4.8.1995.

121 Sokala, Hannu. *Huumoria verkossa. Linkkejä huumorisivuille*. HS 17.11.1995.

122 *Kotien kotisivuja*. HS 8.12.1995.

123 Röksä, Jouni. *Internetistä koko kansan herkku*. HS 12.6.1995.

124 Jauhiainen 2007.

125 Miettinen, Anssi. *Pihtiputaan mummokin oppi nopeasti surfaamaan Internetissä*. HS 3.9.1995.

3. Internet ja yhteiskunta

3.1. Verkkorikollisuus

Helmikuussa 1995 uutisaiheeksi nousi "Internet-käyttäjien jo aikaa odottelema"¹²⁶ teema: "Internet välittää lasten alastonkuvia helsinkiläisosoitteesta". Kyse oli yrittäjä Johan Helsingiuksen ylläpitämästä palvelusta, joka tarjosi mahdollisuuden sähköpostien lähettämiseen nimettömästi. Palvelun kautta väitettiin välitettävän lapsipornografista aineistoa.¹²⁷ Seuraavana päivänä tietosuojavaltuutettu Jorma Kuopus varoitteli kirjoituksessaan yrityksiä ja viranomaisia huonosta tietosuojan tasosta Internetissä. Hän totesi, ettei Internet sovi "salaisten, arkaluonteisten tai luottamuksellisten tietojen välitykseen". Hän arvioi Internetistä löytyvän "väkivaltaa, pornoa sekä tietokoneviruksia sisältäviä haitallisia tietokantoja" ja viittasi myös edellisen päivän lapsipornografiaa koskeneeseen artikkeliin.¹²⁸

Artikkeleihin reagoitiin vahvasti mielipidekirjoituksissa. Helsingiuksen palvelinta koskevan artikkelin sävyä kuvailtiin sanoilla "asiantuntematon sensaatiolehtityyli",¹²⁹ aihetta koskevan uutisoinnin väitettiin olleen "asiatonta ja skandaalinhakuista"¹³⁰ ja haluttiin korjata "väärinkäsityksiä ja virheitä".¹³¹ Kritiikki oli vahvaa ottaen huomioon, että Helsingiuksen palvelinta koskeneessa artikkelissa palvelimen kerrottiin olevan hyödyllinen takaamaan "poliittinen ilmaisuoikeus" maissa jossa sitä ei ollut, että lapsipornografian osalta mainittiin kyseessä olevan "vähäinen, hämärä lieveilmiö", ja että Helsingiukselle annettiin samassa yhteydessä mahdollisuus esittää oma näkemyksensä.¹³² Tietosuojavaltuutettukin totesi, ettei "viranomaisten tulisi – eivät he siihen pystyisikään – kovin paljon rajoittaa nykyistä Internetin käyttöä", ja että suurin osa verkon tarjonnasta oli "erittäin hyödyllistä".

Esille nousi kysymys verkkopalvelujen ylläpitäjien vastuusta. Artikkeleihin reagoineet mielipidekirjoittajat vertasivat Helsingiuksen toimintaa postilaitokseen ja

126 Taipale, Pekka. *Internetillä on normisto*. HS 16.2.1995.

127 Lahtinen, Sole. *Internet välittää lasten alastonkuvia helsinkiläisosoitteesta*. HS 7.2.1995.

128 Kuopus, Jorma. *Internet-tietoverkon pimeä puoli*. HS 8.2.1995. On huomioitava, että tähän aikaan myös aikuispornografisten videoiden levitys oli Suomessa kiellettyä. Ks. laki 697/1987, 3 §.

129 Laakkonen, Anu. *Syytetäänkö postia pornon levityksestä?* HS 11.2.1995.

130 Seppänen, Johanna. *Internet ei ole valvottu tietoverkko*. HS 12.2.1995.

131 Taipale, Pekka. *Internetillä on normisto*. HS 16.2.1995.

132 Penttinen, Antti. *"Palvelen hyvää hyvyttäni"*. HS 7.2.1995.

puhelinkeskukseen. Samoja kielikuvia käytti Helsingin Sanomien toimittaja Hannu Sokala lehden Sunnuntai-osioon aiheesta kirjoittamassaan pahoittelevan sävyisessä artikkelissa.¹³³ Helsingius pääsi jälleen kertomaan omia näkökulmiaan haastattelussa.¹³⁴ Pian osoittautui, ettei Helsingiuksen palvelimen kautta ollutkaan välitetty lapsipornografiaa. Sen sijaan skientologiakirkko väitti, että palvelimen kautta olisi vuodettu heidän luottamuksellisia tietojaan, ja poliisi määräsi Helsingiuksen luovuttamaan palvelimensa logitiedot erään käyttäjän osalta.¹³⁵

Helsingiuksen palvelimeen liittyvä tapahtumasarja oli ainoa verkkorikollisuuteen liittyvä Helsingin Sanomissa laajasti käsitelty ilmiö. Luottokorttitietojen väärinkäyttö, virukset ja pomminteko-ohjeet mainittiin muutamassa artikkelissa.¹³⁶ Luottokorttipetosten paljastuttua lontoolainen poliisivirkamies kuvaili Internetin olevan "karmea hirviö".¹³⁷ Pommiohjeet ja muut verkkorikollisuuden uhat näkyivätkin lähinnä ulkomaan uutisissa.

Toimittaja Hannu Sokala epäili, että "lapsipornojupakassa Internet iskostui monien mieleen jonakin epämääräisenä, osin jopa rikollisena toimintana".¹³⁸ Varmasti aiheen käsittely lisäsi ainakin joksikin aikaa kielteistä suhtautumista Internetiä kohtaan. Lähdeaineiston perusteella ei voi kuitenkaan sanoa, että Helsingin Sanomat olisi käsitellyt verkkorikollisuutta sensaatiomaisella tavalla tai useammin kuin mitä ilmiön yhteiskunnallinen merkittävyys olisi edellyttänyt.

3.2. Tekotodellisuutta ja teledemokratiaa

Päivittäisten tapahtumien uutisoinnin taustalla käytiin Helsingin Sanomissa Internetiin liittyvää yhteiskunnallista vuoropuhelua verkon vaikutuksista. Analyttiset näkemykset tulivat esille lähinnä Vieraskynä- ja mielipidekirjoituksissa, pääkirjoituksissa sekä kolumneissa, asiantuntija-artikkeleissa, kirja-arvioissa ja Sunnuntai-osion pohdiskelevissa artikkeleissa.

133 Sokala, Hannu. *Verkkoa ei voi kahlita*. HS 19.2.1995.

134 Sokala, Hannu. *Kaikkien maiden tietokoneet LIITTYKÄÄ YHTEEN!* HS 19.2.1995.

135 Pietiläinen, Tuomo. *Poliisi takavarikoi tietoa Internetin Helsingin linkistä. Scientologien rikosilmoitus mursi tietoverkon lähettäjäsuojaan*. HS 18.2.1995.

136 Esim. *Pankit ja liike-elämä varovat vielä Internetiä*. HS 25.1.1995. *Telelaitoksille lupa sulkea yhteys Internetin virustenlevittäjiin*. HS 18.6.1995. *Räjähtävää tietoa*. HS 3.11.1995.

137 *Hankalia neuvoja*. HS 11.6.1995.

138 Sokala, Hannu. *Verkkoa ei voi kahlita*. HS 19.2.1995.

"Näyttää siltä, että webiin sulautuu hiljalleen osia kaikista perinteisistä viestimistä. – – Pienin järjestelyin webiä voi jo nyt käyttää huonolaatuisena puhelimenä, äänilevynä ja videona. Kukaan ei vielä tarkalleen tiedä, miten web vaikuttaa teleyhtiöihin, postilaitoksiin ja lehtitaloihin. Myös kustantajat, videoiden ja elokuvien tuottajat sekä tietopankkien ylläpitäjät saavat varautua uuteen kilpailijaan."¹³⁹

Edellisen kaltaisia teräviä tulevaisuudenkuvia julkaistiin muitakin. Tyypillistä oli, että ne liittyivät kirja-arvioihin, kuten Nicholas Negroponten *Being Digital* -kirjan arviossa: "Samaa piuhaa pitkin voi 2000-luvun alussa yleisesti ajaa puheluja, videoita, tiedostoja, tv-lähetyksiä ja vaikka mitä. – – Sidonnaisuus suoraan lähetykseen vähenee. Videovuokraamot kuolevat."¹⁴⁰

Yhteysnopeuksien ja tietokoneiden teknisten ominaisuuksien odotettavissa olevasta kehityksestä olikin ennustettavissa tällainen suunta. Se, että juuri Internetistä tulisi hallitseva verkko, ei kuitenkaan ollut vielä selvää. Tietokirjailija Petteri Järvinen arveli syksyllä 1994: "Viime aikoina runsaasti julkisuutta saanut Internet ei kohusta huolimatta riitä tiedon valtatieksi."¹⁴¹ Hän toivoi kansallista tietoverkkohanketta. Toisaalta esimerkiksi ympäristöministeriön verkkoasiantuntija Auli Keskinen tyrmäsi ajatuksen valtion ohjauksesta: "ei verkkojen kehitystä voi kukaan ohjailla keskitetysti".¹⁴²

Vaikeampaa oli ilmeisesti ennustaa se, että Internetistä tulisi sosiaalinen media. Lähimmäksi tätä ajatusta päästiin "kyberavaruus"-käsitteellä, josta Kari A. Hintikka puhui myös sähköisenä olohuoneena. Hänen teostaan *Virtuaalinen tila – julkinen olohuone* käsitelleessä kirja-arviossa kuvailtiin, että "kyberavaruuden poistaessa monia reaali maailman rajoituksia ihmisen sosiaaliset vuorovaikutukset hakeutuvat uusiin muotoihin".¹⁴³

139 Paukku, Timo. *Maailmanverkko haastaa muut viestimet. World wide web eli W3 on ihmiskunnan historian nopeimmin leviävä viestintäväline*. HS 5.8.1995.

140 Paukku, Timo. *Siihen aikaan kun isä verkkoon liittyi...* HS 1.4.1995.

141 Järvinen, Petteri. *Tiedon valtatie myös meille*. HS 9.9.1994.

142 Kohonen, Johanna. *Ihminen on verkossa tärkein*. HS 15.12.1995.

143 Tuomi, Ilkka. *Virtuaalisesti tilarajoitteinen Kari A. Hintikka hakee tieteiskirjoista digitaalisen todellisuuden mallia*. HS 27.5.1995.

Kyberavaruus-käsitettä ei kuitenkaan artikkeleissa onnistuttu selostamaan mitenkään konkreettisesti. Hyvä esimerkki tästä on artikkeli, jossa puhutaan "kolmiulotteisen kyberavaruuden" kehittämiseen keskittyvästä VRML-hankkeesta (*Virtual Reality Modeling Language*, virtuaalitodellisuuden mallintamiskieli).¹⁴⁴ Scifi-henkinen ilmaisu vaikuttaa kovin harhaanjohtavalta ottaen huomioon, että VRML-hankkeen tarkoituksena oli kehittää WWW:iin graafista ilmaisutapaa, jolla tuotettaisiin lähinnä esimerkiksi nykyiseen lapsille ja nuorille tarkoitettuun Habbo Hotel -chatmaailmaan verrattavia palveluja.

"Kyberavaruus", "tekotodellisuus", "lumetodellisuus" ja "virtuaalitodellisuus" olivat kaikki artikkeleissa esiintyneitä käsitteitä, joilla tarkoitettiin lähinnä jotakin sen suuntaista, mitä myöhemmin on alettu kuvata sosiaalisen median käsitteellä. Toisaalta tekotodellisuutta käytettiin myös tarkoittamaan kolmiulotteisen tietokonepelin pelaamista, jossa ohjaimena käytettiin pään liikkeet tunnistavaa kypärää.¹⁴⁵ Nämä käsitteet jäivätkin artikkeleissa tarkemmin määrittelemättä, ja voidaan melko suurella varmuudella olettaa, että "kyberavaruuden" idea ei välittynyt suurelle osalle lukijoista.

Yhtenä merkittävänä mahdollisuutena Internetin suhteen nähtiin kansalaisyhteiskunnan ja demokratian kehittäminen Internetin avulla – teledemokratia. Teledemokratiassa vaikkapa kunnallistason päätöksenteko tapahtuisi siten, että "kunnan tietoverkkoon, vaikka kunnan internet-sivuille, perustettaisiin keskustelutila asian valmistelemiseksi". Myös "virkamiehet ja luottamushenkilöt seuraisivat keskustelua ja osallistuisivat siihen". Ympäristöministeriön verkkoasiantuntija Auli Keskinen kaavaili, että "vallanpitäjät olisivat koko ajan vuorovaikutuksessa kuntalaisten kanssa, ja kaikki ideat tulisivat esiin". Varsinainen päätösvalta olisi kuitenkin perinteiseen tapaan valtuustolla.¹⁴⁶

Teledemokratia ei myöskään ollut käsitteenä selkeä; sillä tarkoitettiin välillä myös ajatusta verkossa toteutettavista kansanäänestyksistä. Tätä ajatusta kohtaan esitettiin artikkeleissa vain kielteisiä arvioita. FUNET:n johtaja Markus Sadeniemen mielestä demokratia ei ollut sitä, että "käydään äänestämässä joka asiasta erikseen", vaan

144 Paukku, Timo. *Lumetodellisuus muuttaa käsitystä olemassaolosta*. HS 8.12.1995.

145 Niemelä, Katja. *Kotimikro '95 -näyttelyssä surfailtiin internetissä ja seikkailtiin tekotodellisuudessa*. HS 20.11.1995.

146 Korhonen, Johanna. *Tonttikeskustelua teledemokratiassa*. HS 15.12.1995.

demokratia toteutuu, "kun kansalaisilla on tietoa siitä, mitä tapahtuu, ja mahdollisuus aika ajoin vaihtaa valittuja edustajiaan".¹⁴⁷

Tietoverkkojen uhista ja mahdollisuuksista käytiin vilkasta mielipidekirjoittelua etenkin keväällä ja kesällä 1995. Internetiä koskevana uhkakuvina tulivat kirjoittelussa esille yhteiskunnan jakautuminen niihin, joilla on mahdollisuus käyttää verkkoa ja niihin joilla ei,¹⁴⁸ sosiaalisten kontaktien väheneminen¹⁴⁹ ja tiedon laadun heikentyminen eli harhaanjohtavan ja epätieteellisen tiedon lisääntyminen.¹⁵⁰ Myös sukupuoli- ja sukupolvikuilu nähtiin ongelmana: "verkot eivät ole uhka tulevaisuudelle, jos 'tavalliset' ihmiset osaavat ottaa ne haltuunsa. – – Insinöörien hallitsema maailma on yksiulotteinen: mitä enemmän verkkoihin tulee humanisteja, perheenäitejä ja keski-ikäisiä naisia, sen parempi".¹⁵¹ Esitettiin myös näkemys, että "Internet on vain barbarian jatkamista toisin keinoin".¹⁵²

Vastineissa pääasiallisesti uhkia käsitelleisiin kirjoituksiin korostettiin tietoverkkojen mahdollisuuksia lisätä sosiaalisuutta ("kaksisuuntainen media").¹⁵³ Eräs kirjoittaja uskoi, että tietoverkkojen kautta ihmiset "oppivat vuorovaikutteisen viestinnän, joka on aivan muuta kuin joukkoviestimien passiivinen seuraaminen".¹⁵⁴ Internet, "tiedon valtatie", nähtiin vastaavaksi modernisaatioprojektiksi kuin aikanaan rautatiet ja valtatie. Muistutettiin, etteivät kirjeystävätkään olleet korvanneet ihmisten tapaamista.¹⁵⁵

Teknologiauutisointia koskevassa suomalaisessa lehdistötutkimuksessa on ollut tapana jakaa artikkeliaineisto teknologiaan positiivisesti, negatiivisesti ja neutraalisti tai ambivalentisti suhtautuviin.¹⁵⁶ Oman tutkimusaineistoni osalta en nähnyt tälläistä jaottelua mielekkääksi, sillä lähes kaikissa tietoverkkojen vaikutuksia käsittelevissä artikkeleissa mainittiin sekä myönteisiä että kielteisiä seikkoja.

147 Sokala, Hannu. *Internetillä pelleily harmittaa*. HS 10.11.1995.

148 Esim. Hurme, Pekka. *Sylimikrolla luokkajakoon*. HS 20.4.1995.

149 Esim. Elo, Kimmo. *Kuka tarvitsee tietoverkkoja?* HS 24.7.1995.

150 Esim. Gröhn, Lauri. *Tietoverkot kylläkin yksisuuntaistuvat*. HS 30.7.1995.

151 Oksanen, Annukka; Suutari, Virpi. *Pudasjärveltä Texasiin yhä useampi tarttuu tietoverkkoon*. HS 21.8.1994.

152 Pekonen, Osmo. *Matti Klinge symbolien metsässä. Flanöörien Pariisi ei katoa*. HS 17.9.1995.

153 Esim. Järvinen, Petteri. *Suomi tarvitsee tietoverkkoja*. HS 27.7.1995.

154 Ahonen, Paavo. *Tietoverkkojen käyttö opittava koulussa*. HS 31.7.1995.

155 Alhola, Kate. *Tietoverkot kohtuuhintainen ja nykyajan vaatima asia*. HS 5.8.1995.

156 Sihvonen 2006. Jauhiainen 2007.

Uhkien ja mahdollisuuksien pohtiminen liittyi Helsingin Sanomissa pääasiassa laajempaan tietoverkkokeskusteluun, jossa Internet mainittiin erikseen lähinnä ohimennen tai ei lainkaan. Tämäkin kertoo osaltaan siitä, ettei Internetin mielletty saavuttaneen vielä hegemonista asemaa ainakaan lopullisesti. Pidettiin selvänä, että tietoverkot olivat yleistymässä, mutta oliko lopputuloksena yksi Internet vai useita erilaisia verkkoja, oli vielä avoin kysymys.

3.3. Internet-markkinat avautuvat

Koska Internet oli alun perin yliopistojen ja tutkimuslaitosten verkko, se oli luonteeltaan epäkaupallinen. Kun Internet alkoi kuitenkin kehittyä avoimeksi yleisverkoksi, yritykset pyrkivät harjoittamaan sen kautta liiketoimintaa. Helsingin Sanomat uutisoi kiistoista, joita syntyi, kun Internetissä alettiin lähettää mainoksia tuhansiin keskusteluryhmiin. Artikkeleissa puhuttiin mainostamisesta, mutta nykynäkökulmasta kyse oli roskapostituksesta.¹⁵⁷

Professori Erkki Huhtamo kirjoitti:

"Tietoverkkojen idealistiset pioneerivuodet, jolloin kaikki oli ilmaista, yhteistä ja spontaania ovat jäämässä taakse. Uusi media on syntymässä, mutta ei enää hakkerien tai epäkaupallisten tutkimuskeskusten vaan suurliikemiesten ehdoilla."¹⁵⁸

Toisaalta jotkut pelkäsivät Internetin kaupallistumisen vaikutuksia, toisaalta monet liiketoiminnan alat olivat aluksi varautuneita Internetin suhteen.¹⁵⁹ Verkossa tarjottiin kuitenkin pian kaupallisia palveluja. Pizza Hut tarjosi Yhdysvalloissa mahdollisuutta tilata pitsaa Internetin kautta jo syyskuussa 1994. Uutisessa mainittiin, että "Internetin käyttäjät ovat tähän asti perinteisesti jyrkästi vastustaneet kaikkia kaupallisia palveluja".¹⁶⁰

157 Esim. *Mainos Internetissä raivostutti*. HS 23.4.1994. *Internet näpäytti taas mainostajaa*. HS 1.4.1995.

158 Huhtamo, Erkki. *Multimedia siirtyy tietoverkkoihin. Hollywoodin suurtenkin täytyy julistaa tekniikan ilosanomaa, jotta ne eivät jäisi jalkoihin*. HS 1.2.1995.

159 Esim. *Pankit ja liike-elämä varovat vielä Internetiä*. HS 25.1.1995. Luukka, Teemu. *Lontoon pörssi varoittaa Internetistä*. HS 11.6.1995.

160 *Pizzaa näppäimistä Internetistä humaltuneelle*. HS 3.9.1994.

Myös Internet-liittymistä tuli kannattavaa liiketoimintaa. Helsingin puhelinyhdistyksen tuotepäällikkö arveli helmikuussa 1995, että "tietoverkot ovat nyt saavuttaneet jo sellaisen kypsyyden, että niillä on todellinen tilaus ja markkina-asema".¹⁶¹ Internetin käytön hintaa käsiteltiin artikkeleissa toistuvasti.¹⁶² Helsingin Sanomat ohjeisti kuluttajia hankkimaan riittävän tehokkaan tietokoneen, jotta "nopea hyppely tiedostosta ja tietokoneesta toiseen WWW-järjestelmän (World Wide Web) avulla" onnistuisi.¹⁶³

Kuluttajatutkimuskeskus arvosteli Telmo-verkon palvelutasoa ja kuluttajansuojaa. Telmon kautta pääsi käsiksi satoihin palveluihin, joita olivat muiden muassa "sähköiset puhelinluettelot, aikataulut ja kirpputorit sekä erilaiset pankki- ja viihdepalvelut". Telmon tulevaisuuden arveltiin olevan "epäselvä nopeasti leviävän epäkaupallisen Internet-verkon takia".¹⁶⁴

Media-alan odotettavissa olevat muutokset olivat esillä artikkeleissa. Erkki Huhtamo arveli, että "kyse on elokuvan ja television, musiikkibisneksen, peliteollisuuden sekä kustannusmaailman sulautumisesta yhteen".¹⁶⁵ Uutisoitiin, että "Rupert Murdochin viestintäyhtiö News Corporation yhdistää voimavaransa amerikkalaisen puhelinyhtiön MCI:n kanssa kehittääkseen elektronista tiedonvälitystä maailmanlaajuisesti". Yhteistyön arveltiin voivan johtaa myöhemmin esimerkiksi siihen, että "The Simpsons -televisiosarjaa voidaan katsella Internet-tietoverkossa".¹⁶⁶ Mediatyhtiö Time Warnerin edustaja kertoi yhtiön uskovan Internetin kasvuun. Helsingin Sanomien mukaan "suurin osa viestintäyhtiöiden uuden tekniikan investoinneista on tänä vuonna mennyt internetin kuvalliseen ja helppokäyttöiseen www-osaan".¹⁶⁷

---

161 Korhonen, Johanna; Sokala, Hannu. *Tulevaisuuden bisnes jo tänään*. HS 19.2.1995.

162 Esim. Paukku, Timo. *Tietoverkossa surfailu voi maksaa kotioloissa useita sataasia kuussa. Internetiä voi kuitenkin käyttää halvalla useissa eri paikoissa*. HS 18.10.1995. *Internetin käytön hinnat laskevat*. HS 25.10.1995.

163 Lammi, Minna. *Mikrokaupan kuuma kevät. Kauppiaat tyhjentävät hyllyjään uusien mallien tieltä*. HS 12.4.1995.

164 Sokala, Hannu. *Kuluttajatutkimuskeskus tutki Telmo-tietoverkkoa. Tietoverkon palvelut hankalia ja sekavia*. HS 20.6.1995.

165 Huhtamo, Erkki. *Multimedia siirtyy tietoverkkoihin. Hollywoodin suurtenkin täytyy julistaa tekniikan ilosanomaa, jotta ne eivät jäisi jalkoihin*. HS 1.2.1995.

166 Murdochin viestintäyhtiö liittoon puhelinyhtiö MCI:n kanssa. *Tavoitteena elektroninen tiedonvälitys eri puolille maailmaa*. HS 12.5.1995.

167 Sokala, Hannu. *Maailman suurin viestintäyhtiö Time Warner uskoo internetin rajuun kasvuun*. HS 11.10.1995.

Internetin kuvailtiin olevan elokuvateollisuuden kannalta "jopa naurettavan halpa markkinointiväline". Oli syntynyt markkinoiden kannalta erikoinen tilanne: "elokuvien ja tähtien sivuja laatiessaan ja ylläpitäessään kuluttajat itse hoitavat ja kustantavat elokuvateollisuuden markkinointia". Yhtiöiden omien "suurella rahalla" tehtyjen sivustojen arveltiin kuitenkin olevan parempia kuin "tavallisten modeemimikkojen tekemät sivut".¹⁶⁸ Musiikkialalla oli alettu pohtia "digitaalisen ajan tekijänoikeusongelmien ratkaisemista". Norjalaisopiskelijan kerrottiin panneen luvottomasti "600 cd-levyn musiikit internetiin miljoonien ulottuville". Hovioikeudenneuvos Jukka Kemppinen arvioi, että "vanha tekijänoikeussysteemi on tulossa tiensä päähän".¹⁶⁹ Sanomalehtiyhtiöt pelkäsivät Internetin vievän niiltä mainostuloja.¹⁷⁰

Internet-yhteyksien hitaus ja muut tekniset ongelmat rajoittivat vielä palvelujen käytettävyyttä. Keväällä 1993 kerrottiin, kuinka Internetissä esitettiin pitkä elokuva ensimmäistä kertaa. "Kuva ilmestyi näyttöpäätteille pienessä ikkunassa mustavalkeana" ja "ääni häipyi ajoittain kuulumattomiin", artikkelissa kuvailtiin, ja todettiin, että kokeilu toi esiin "unelmien ja toteutuksen välisen kuilun". Kyseessä oli "ensimmäinen konkreettinen askel kohti yhtä aikamme utopioista, satojen elokuvien samanaikaista lähettämistä koteihin digitaalisia linjoja pitkin".¹⁷¹ Vuoden 1995 lopulla tilanne ei ollut juuri parantunut: "Tavallisen internet-käyttäjän perusmodeemin kautta saatu ääni rahisee vielä kuin vanha kideradio, ja kuvat ovat hyvin huonotasoisia."¹⁷² Kirjastoalalla harmiteltiin, että "Päätalo siirtyy P((talona tai ei lainkaan" ja "tiedonhaku jättiläistietopankeista tuottaa jättimäärän inforoskaa".¹⁷³

"Multimedian" ja WWW:n arveltiin kuitenkin olevan ratkaiseva askel tietokoneiden hyöty- ja viihdekäytön laajentumisessa ja alalle ennustettiin kasvavia markkinoita.¹⁷⁴ Todettiin, että "Internet kasvaa parhaillaan kaupallisen toiminnan verkoksi sellaista vauhtia, että aloittelevaa 'Sami Surfaria' hirvittää". Markkinat olivat avautuneet.¹⁷⁵

168 Miettinen, Anssi. *Hollywood riensi verkkoon*. HS 1.12.1995.

169 *Digitaalisuus ja tietoverkot mullistavat tekijänoikeudet*. HS 1.10.1995.

170 *Sanomalehdillä internet-pelkoa*. HS 10.11.1995.

171 Huhtamo, Erkki. *Pitkä elokuva esitettiin ensi kerran tietoverkossa*. HS 5.6.1993.

172 Jauhiainen, Ilkka. *Telen mediaverkko tuo tv-ohjelmia kotitietokoneisiin*. HS 8.11.1995. Sitaattia ei ole lehden 1. painoksessa julkaistussa versiossa.

173 Saarinen, Heli. *Matkalla kohti maailmankirjastoa*. HS 19.5.1995.

174 Rantanen, Miska. *Multimedian etsikkoaika. Tietoyhteiskuntaa inhimillistävä multimediatekniikka madaltaa tietokoneen ja sen käyttäjän välistä kynnystä, mutta vaatii tekijöiltään dramaturgian tajuua*. HS 9.7.1995.

175 Tuohimaa, Pasi. *Ostoskeskus katusoittajineen on jo ihan pian internetin arkipäivää*. HS 27.11.1995.

Teknologiauutisointia koskevassa keskustelussa on esitetty, että "kirjoittamalla paljon tietotekniikasta Helsingin Sanomat on tekniikan myymisen eturivissä", ja että "median mielenkiinnonkohteet ja kaupalliset intressit" saattavat "käydä somasti yhteen".¹⁷⁶ Tällaiset puheenvuorot viittaavat reaktiivisuuden ja aloitteellisuuden väliseen jännitteeseen. Kaupallisten palvelujen kritiikitön esittelemisen voidaan kokea piilomainonnaksi. Tällainen kuva on voinut syntyä joistakin artikkeleista.¹⁷⁷

Yleisesti Internetiin liittyviä kaupallisia palveluita ja markkinoiden mahdollisuuksia koskevista artikkeleista välittyi myönteinen suhtautuminen, jopa innostuneisuus uutta teknologiaa kohtaan. Tällainen uutisointi on epäilemättä ollut omiaan lisäämään yleisön keskuudessa sekä yritysten että yksityishenkilöiden halukkuutta tutustua internetiin. On merkillepantavaa, että nimenomaan kaupallisia palveluja varten tehty TELMO-verkko sai kohtalaisesta käyttäjämäärästään huolimatta hyvin vähän huomiota verrattuna Internetiin, ja siitäkin osa oli hyvin negatiivista.

Käyttämäni lähdeaineiston perusteella en pysty sanomaan, mikä tähän oli syynä, mutta tämä varmaankin vaikutti jonkin verran Internetin suosion kasvuun TELMO:n kustannuksella. Kenties Internet oli toimittajille akateemisen maailman kautta tutumpi, ja tarjosi ehkä parempia uutisaiheita monipuolisuutensa ja ruohonjuuritason aktiivisuuden vuoksi.

3.4. Kuka kirjoitti ja kenestä kirjoitettiin?

Sanomalehdet toimivat sekä reaktiivisesti, selostaen erilaisia tapahtumia ja ilmiöitä, että oma-aloitteisesti, määrittäen tapahtumista ja ilmiöistä käytävien keskustelujen sisältöä ja rajoja. Esimerkiksi Tanja Sihvonen on selostanut sanomalehden asemaa vallankäyttäjänä teknologiauutisoinnin suhteen. Teknologiauutisoinnin synnyttämiin mielikuviin vaikuttaa esimerkiksi se, millaisilla, kenties tiedostamattomilla, perusteilla uutisoinnin kohteet valitaan. Sihvonen tunnistaa myös tyypilliseksi ilmiöksi uhkakuvia koskevissa artikkeleissa, että abstrakteja ilmiöitä, koneita ja epämääräisiä ryhmiä (kuten "hackerit") kuvataan tekijöinä.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Gerlander; Takala 1999.

¹⁷⁷ Esim. Tuohimaa, Pasi. *Ostoskeskus katusoittajineen on jo ihan pian internetin arkipäivää*. HS

27.11.1995. Artikkelissa esitellään eräiden suomalaisyritysten toimintaa hyvin myönteisesti.

¹⁷⁸ Sihvonen 2006, 153–165.

Sihvonen tunnisti Helsingin Sanomien teknologiauutisointia vuosilta 2002–2004 koskevassa tutkimuksessaan, että Internetin osalta esillä oli samoja rikollisuusilmiöitä, jotka omassa lähdeaineistossani tulivat myös esille. Sihvonen kuitenkin korostaa rikollisuutta käsittelevän aineiston osuutta enemmän kuin mitä omasta lähdeaineistostani on nähtävissä. Vuosien 1993–1995 Internetiä koskevissa Helsingin Sanomien artikkeleissa verkkorikollisuus ei ollut uutisoinnin volyyymiin nähden kovin merkittävä aihekokonaisuus.

Olellainen kysymys on myös se, ketkä kirjoittivat artikkelit tai esiintyivät niissä. Odotettavaa on, että uudesta teknologiasta uutisoitaessa tiettyjen asiantuntijoiden rooli korostuu. Tällainen ilmiö näkyikin käyttämässäni lähdeaineistossa. Esimerkiksi tietoyhteiskunta-asiantuntija Kari A. Hintikka, Kirjakaapelin taustahahmo Mikael Böök, yrittäjä Johan Helsingius ja tietokirjailija Petteri Järvinen pääsivät toistuvasti kertomaan näkemyksistään. Haastattelujen lisäksi he pääsivät Helsingistä lukuun ottamatta myös itse kirjoittamaan artikkeleita ja heidän kirjoittamistaan teoksista julkaistiin Helsingin Sanomissa arvosteluja.

Helsingin Sanomien uutisointi oli omiaan kiihdyttämään Internetin kulttuurista omaksumista. Monista artikkeleista välittyvä innostuneisuus on todennäköisesti liittynyt tiettyyn asenteeseen, "tietynlaiseen valistamiseen tai hyvien käytäntöjen levittämiseen", jota suomalaisten lehtien on katsottu harjoittaneen Internetiä koskevassa uutisoinnissa laajemminkin.¹⁷⁹ Voidaan esimerkiksi perustellusti todeta, että Helsingin Sanomien Tieto & kone -osio perustettiin *edistämään* Internetin (ja laajemmin tietotekniikan) kulttuurista omaksumista. Valistukselliset tarkoitusperät tulevat esille Hannu Sokalan ensimmäisessä Tieto & kone -osiossa kirjoittamassa artikkelissa (korostukset omiani):

"Helsingin Sanomat aloittaa tänään viikoittaisen sarjan, jossa tietoverkkojen ja tietotekniikan *saloihin pyritään vihkimään* nekin, jotka eivät vielä ole oikein kotonaan kummallisten tekniikoiden ja salaperäisten kirjainyhdistelmien parissa. Tieto & kone -sivuja ja tätä palstaa seuraamalla *opit perusteet* muun muassa siitä, mikä on mikrotietokone, millä lailla modeemi toimii ja *miten* tuohon mystiseen *internet-tietoverkkoon liitytään*."¹⁸⁰

179 Saarikoski et al. 2009, 126.

180 Sokala, Hannu. *Haluatko kärryille?* HS 3.11.1995.

Toimittajista Hannu Sokalan ja Johanna Korhosen keskeinen rooli Tieto & kone -osion kirjoittajina on todettu jo aiemmassa tutkimuksessa.¹⁸¹ Hannu Sokala oli kirjoittajana 11,2 prosentissa niistä tarkasteluun ottamista artikkeleista, joissa kirjoittajan nimi oli mainittu (365 kpl). Tämä on erittäin merkittävä osuus ottaen huomioon, että eri kirjoittajia oli pari sataa. Yksittäisten Internetistä kiinnostuneiden toimittajien ja alan asiantuntijoiden rooli on ollut aivan keskeinen sen suhteen millaisiksi artikkelien aiheet ja sävy muodostuivat.

Havainnoista on muodostettavissa tietynlainen kehä. Uudesta teknologiasta innostuneet toimittajat ovat myös perehtyneet siihen parhaiten. Tämän vuoksi he saavat paljon tilaisuuksia kirjoittaa aiheesta. Toisaalta tämä voi johtaa uutisoinnin yksipuolistumiseen, kriittisyyden vähenemiseen ja muiden ihmisryhmien kuin kirjoittajien omien viiteryhmiä jäämiseen taustalle.

Suomalaista teknologiauutisoitinta koskevassa tutkimuksessa on todettu, että jotkut ihmisryhmät ja ilmiöt jäävät lähes kokonaan keskustelun ulkopuolelle. Lapset, vanhukset, naiset, palvelutyöntekijät ja maanviljelijät on mainittu ryhminä, jotka ovat aliedustettuina teknologiauutisoinnissa. Lisäksi on esitetty, että viihde- ja seksipalvelut eivät esiinny tietoyhteiskuntaa koskevissa "ohjelmallisissa" eli yhteiskunnallisesti orientoituneissa puheenvuoroissa, vaikka niiden käyttäjäkunta on merkittävä.¹⁸² Näitä tuloksia oma tutkimusaineistoni vahvistaa.

Vanhusten rooli tekijöinä tai edes toimenpiteiden kohteena oli artikkeleissa hyvin olematon. Vastaavan havainnon on tehnyt Jussi S. Jauhiainen eri suomalaisten lehtien teknologiauutisoitinta vuonna 2003 käsittelevässä tutkimuksessaan.¹⁸³ Samaten Internetin mahdollisuudet maaseudulla ja maanviljelijöiden käytössä tulivat esille vain parissa artikkelissa.¹⁸⁴ Lapsia ja nuoria käsiteltiin poliittisten päätösten ja niiden toimeenpanon kohteena koulujen ja kirjastojen kautta sekä tulevaisuudennäkymissä ("mikrotietokoneitten sukupolvi"), mutta ei juurikaan itsenäisinä toimijoina. Naisten osuutta artikkeleissa en tutkinut, mutta lapsia ja nuoria koskevissa artikkeleissa tuotiin selkeästi esille sukupuolten välisiä eroja suhtautumisessa tietoverkkoihin ja tietotekniikkaan.

¹⁸¹ Saarikoski 2009, 128–129.

¹⁸² Gerlander; Takala 1999. Jauhiainen 2007.

¹⁸³ Jauhiainen 2007.

¹⁸⁴ Esim. *Maatalous tuli mukaan Internet-verkkoon*. HS 17.6.1995.

4. Johtopäätökset

Helsingin Sanomissa vuosina 1993–1995 julkaistuista Internetiä koskevista artikkeleista näkyvät sanomalehden reaktiiviset ja aktiiviset puolet. Se, että Internetiä ylipäänsä alettiin käsitellä Helsingin Sanomien artikkeleissa, on reaktiivista, sillä teknologian leviäminen "pakotti" ottamaan asian esille. Monet alkuvaiheen artikkeleista keskittyivät Internet-verkon toiminnan esittelemiseen. Uutisoinnin vilkastuessa tulivat enemmän esille ne tavat, joilla Helsingin Sanomat aktiivisesti vaikutti Internetin kulttuuriseen omaksumiseen.

Artikkeleissa esiteltiin, millaista tietoa ja millaisia palveluita Internetistä löytyy, mikä on omiaan houkuttelemaan lisää ihmisiä käyttämään uutta teknologiaa. Artikkeleissa opastettiin, miten Internetiä pääsee käyttämään ja miten sieltä löytää haluamansa. Artikkeleissa luotiin uudelle teknologialle paikkaa yhteiskunnassa arvioimalla siihen liittyviä uhkia ja mahdollisuuksia, sekä sijoittamalla Internet yleisölle jo jossain määrin tuttuun laajempaan tietoverkko- ja tietoyhteiskuntakeskustelun viitekehykseen. Artikkeleissa luotiin "Internet-ilmiötä", mikä näkyi erityisesti erilaisia Internetin palveluja koskevien artikkelien myönteisessä sävyssä, jonka taustalla on todennäköisesti vaikuttanut toimittajien henkilökohtainen innostus.

Artikkeleissa oli toisaalta myös hämmennystä aiheuttavia elementtejä. Tieto- ja viestintätekniikkaan liittyvän termistön vakiintumattomuus on epäilemättä vähentänyt monien artikkelien informatiivisuutta suurelle osalle lukijoista. Esimerkiksi "kyberavaruus" ja "tekotodellisuus" olivat artikkeleissa varsin abstrakteja käsitteitä, joiden yhteys suurta yleisöä palveleviin käytännön sovellutuksiin ei käynyt selväksi.

Tutkimani lyhyen ajanjakson aikana on kuitenkin nähtävissä merkkejä myös termistön vakiintumiskehityksen alkamisesta. Esimerkiksi vuoden 1995 loppupuolen artikkeleissa Internetille ei enää yleensä anneta mitään lisämäärettä kuten "tietoverkko", "tietokoneverkko" tai "sähköpostiverkko", jotka esiintyivät varhaisemmissa artikkeleissa usein. Tietynlaisesta vakiintumisesta kertoo sekin, että mielipidekirjoittajien sähköpostiosoitteita alettiin julkaista kirjoitusten yhteydessä. Mielenkiintoista on, että tällaisesta tavasta lienee sittemmin luovuttu.

Monet tieto- ja viestintäteknikkaa koskevat sukupolviin, sukupuoliin, uhkakuviin ja utopioihin nykyäänkin liitettävät stereotypiat ja kliseet sekä tyypilliset suhtautumistavat olivat esillä jo Helsingin Sanomien varhaisimmissa Internetiä koskevissa artikkeleissa. Näihin kuuluvat esimerkiksi tietotekniikan näkeminen nuorten ja poikien harrastuksena, tietyt verkkoon liittyvät rikollisuusilmiöt kuten lapsiporno ja pomminteko-ohjeet, uhat sosiaalisuuden vähenemisestä ja virheellisen tiedon leviämisestä Internetin myötä ja verkon mahdollisuudet yhteiskunnallisen osallistumisen kehittämisessä.

Siitä, että nämä nykyäänkin Internetiin liitettävät ilmiöt esiintyivät jo varhaisessa Internetiä koskevassa uutisoinnissa, on vedettävissä varovaisesti se johtopäätös, että ne kumpuavat tieto- ja viestintäteknologiaan laajemminkin liitetyistä ja pitkän ajanjakson kuluessa syntyneistä käsityksistä. Mitkään stereotypiat tai kliseet eivät kuitenkaan olleet tutkimassani aineistossa hallitsevia. Kokonaisuutena Helsingin Sanomat toimi varhaisessa Internet-uutisoinnissaan monipuolisessa vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa.

Helsingin Sanomien aktiivinen lukija on vuosina 1993–1995 saanut Internetistä käsityksen työnteon ja vapaa-ajanvieton sekä kaupallisten palvelujen ja viranomaistiedon hyödyntämisen kannalta kiinnostavana teknologisenä uutuutena, jonka käyttömahdollisuuksiin on liittynyt kuitenkin jonkin verran teknologian alkeellisuudesta johtuvia rajoituksia. Lukija on saanut käsityksen Internetistä keksintönä, joka mahdollistaa helpomman sosiaalisen kanssakäymisen ja tiedonhaun sekä uusia yhteiskunnallisia vaikuttamismahdollisuuksia. Toisaalta se on näyttänyt mahdollistavan myös sosiaalisen eristäytymisen, epäluotettavan ja vahingollisen tiedon leviämisen sekä yhteiskunnan jakautumisen niihin, jotka voivat hyödyntää uusia vaikuttamismahdollisuuksia, ja niihin, jotka eivät.

Kokonaisuutena arvioiden artikkeleissa pohdittiin tasapuolisesti Internetiin liittyviä yhteiskunnallisia uhkia ja mahdollisuuksia. Jotkut ihmis- ja ammattiryhmät olivat huonosti edustettuna, mutta artikkelit antoivat kohtalaisen monipuolisen ja moniäänisen kuvan Internetin käyttömahdollisuuksista tiedonhakuun, viihteeseen, kaupalliseen toimintaan, julkiseen keskusteluun, sosiaaliseen kanssakäymiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Lähteet ja kirjallisuus

Lehdistö

Helsingin Sanomat 1990–1999, 2003

Painetut lähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yhdistyslain, tilintarkastuslain 57 §:n ja puoluelain muuttamisesta (HE 267/2009 vp)

Laki video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta (697/1987)

Javvin Technologies Inc. *Network Protocols Handbook*. Javvin Technologies Inc., 2005.

Tutkimuskirjallisuus

Gerlander, Maija; Takala, Eeva. *Yksilö verkossa. Fragmentteja tietoyhteiskuntakeskustelusta*. Tiedotustutkimus 4/1999, 62–73.

Jauhiainen, Jussi S. *Men, money and mobile phones. Tracing the technology discourse in Finnish newspapers*. *Technology in Society* 29 (2007), 79–91.

Roivas, Seppo. *Tietoyhteiskunnan lupaus. Tieto- ja kommunikaatioteknologioiden sosiaalisesta soveltamisesta*. Tampereen yliopisto 2009.

Saarikoski, Petri; et al. *Funetista Facebookiin. Internetin kulttuurihistoria*. Gaudeamus 2009.

Sihvonen, Tanja. *Virus, terroristi ja pankkipalvelujen käyttäjä. Toimijat ja tietoverkot Helsingin Sanomien kuvaamina*. Teoksessa Salmi, Hannu; et al. *Välimuistiin kirjoitetut. Lukuja Suomen tietoteknistymisen kulttuurihistoriaan*. K&h-kustannus 2006, 141–177.